

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

На правах рукопису

БІНАС ЛЕСЯ ВОЛОДИМИРІВНА

**ОСОБЛИВОСТІ ДІАГНОСТИКИ ТА КОРЕКЦІЇ ПОРУШЕНЬ
МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО
ВІКУ**

Спеціальність 016 Спеціальна освіта

Спеціалізація 016.01 Логопедія

Освітньо-професійна програма Спеціальна освіта. Інклюзивна освіта

Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

Науковий керівник:

СИДОРУК ІРИНА ІГОРІВНА,

доктор педагогічних наук, професор

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № _____

засідання кафедри _____

від _____ 202_ р.

Завідувач кафедри

(_____) _____
(підпис) ПІБ

ЛУЦЬК – 2025

АНОТАЦІЯ

Бінас Л. В. Особливості діагностики та корекції порушень мовленнєвого розвитку у дітей молодшого шкільного віку.

Кваліфікаційна робота на здобуття магістерського рівня вищої освіти за спеціальністю 016 Спеціальна освіта, освітня програма Спеціальна освіта. Інклюзивна освіта (016.01 Логопедія). Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, 2025.

У кваліфікаційній роботі представлено узагальнення та проведено дослідницько-експериментальну роботу щодо діагностики та корекції фонетико-фонематичного та лексико-граматичного порушень мовлення у дітей молодшого шкільного віку.

У першому розділі обґрунтовано теоретичні основи проблеми дослідження: розкрито особливості мовленнєвого розвитку дітей молодшого шкільного віку, проаналізовано сучасний стан діагностики та корекції порушень мовленнєвого розвитку дітей молодшого шкільного віку на сучасному етапі становлення корекційної педагогіки. З'ясовано сутність поняття «мовлення», його роль у розвитку дитини, значення для подальшого опанування письма та читання, а також вплив мовленнєвого розвитку на соціалізацію та формування самооцінки. Також визначено змістову сутність понять «корекційна педагогіка», «діагностика» та «корекція», схарактеризовано їх основні етапи, завдання та очікуванні результати. Подано сучасні підходи до діагностики та корекції фонетико-фонематичної та лексико-граматичної сторін мовлення дітей.

У другому розділі представлено методику корекційно-розвивальної роботи з дітьми молодшого шкільного віку, які мають мовленнєві труднощі. Педагогічне дослідження проведене на базі логопедичної студії «Вимовляйко» (м. Львів). Для цього визначено етапи діагностики фонетико-фонематичної та лексико-граматичної сторін мовлення, розроблено необхідні дидактичні матеріали для проведення коректної роботи з дослідження рівня сформованості фонетико-фонематичної та лексико-граматичної сторін мовлення. Проаналізовано дані,

отримані під час діагностики. На їх основі розроблено методику корекційно розвивальної роботи.

Експериментально підтверджено, що проведена дослідницько-експериментальна робота створила передумови для покращення розвитку мовлення дітей молодшого шкільного віку та впровадження ефективних методик діагностики та корекції.

Ключові слова: фонетико-фонематичний розвиток, лексико-граматичний розвиток, мовлення, молодший шкільний вік, діагностика, корекція.

ANNOTATION

Binas L. V. Peculiarities of diagnosis and correction of speech development disorders in children of primary school age.

Qualification work for obtaining a master's level of higher education in the specialty 016 Special Education, educational program Special Education. Inclusive Education (016.01 Speech Therapy). Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, 2025.

The qualification work presents a generalization and conducts research and experimental work on the diagnosis and correction of phonetic-phonemic and lexical-grammatical speech disorders in children of primary school age.

The first section substantiates the theoretical foundations of the research problem: the features of speech development of children of primary school age are revealed, the current state of diagnosis and correction of speech development disorders in children of primary school age is analyzed at the current stage of the formation of correctional pedagogy. The essence of the concept of "speech", its role in the development of a child, its significance for the further mastery of writing and reading, as well as the influence of speech development on socialization and the formation of self-esteem are clarified. The semantic essence of the concepts of "correctional pedagogy", "diagnostics" and "correction" is also determined, their main stages, tasks and expected results are characterized. Modern approaches to the diagnosis and correction of the phonetic-phonemic and lexical-grammatical aspects of children's

speech are presented. The second section presents the methodology of correctional and developmental work with children of primary school age who have speech difficulties. The pedagogical research was conducted on the basis of the speech therapy studio "Vymovayko" (Lviv). For this purpose, the stages of diagnosis of the phonetic-phonemic and lexical-grammatical aspects of speech are determined, the necessary didactic materials are developed for conducting correct work on studying the level of formation of the phonetic-phonemic and lexical-grammatical aspects of speech. The data obtained during the diagnosis are analyzed. Based on them, a methodology for correctional and developmental work has been developed.

It was experimentally confirmed that the conducted research and experimental work created the prerequisites for improving the speech development of children of primary school age and implementing effective diagnostic and correction methods.

Keywords: phonetic-phonemic development, lexical-grammatical development, speech, primary school age, diagnostics, correction.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДІАГНОСТИКИ ТА КОРЕКЦІЇ ПОРУШЕНЬ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	10
1.1 Особливості мовленнєвого розвитку дітей молодшого шкільного віку	10
1.2. Аналіз стану проблеми діагностики та корекції порушень мовленнєвого розвитку дітей молодшого шкільного віку на сучасному етапі розвитку корекційної педагогіки.....	13
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З МОВЛЕННЄВИМИ ТРУДНОЩАМИ .	20
2.1. Зміст, організація та аналіз результатів констатувального етапу педагогічного експерименту щодо рівня сформованості фонетико-фонематичної та лексико-граматичної сторін мовлення у дітей.....	20
2.2. Зміст методики корекційно-розвивальної роботи з дітьми молодшого шкільного віку з порушеннями в розвитку фонетико-фонематичної та лексико-граматичної сторін мовлення та результати експериментальної перевірки її дієвості	40
ВИСНОВКИ	64
Додатки:.....	66
ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:.....	69

ВСТУП

Молодший шкільний вік – надзвичайно важливий період для психологічного та фізіологічного розвитку. У процесі розвитку дитини відбувається формування вищих психічних функцій, удосконалюються складні види діяльності (ігри, спілкування, трудова діяльність), виникнення мотивації та ієрархії потреб, формування самооцінки.

Саме у цей час відбувається активне засвоєння усіх аспектів мовленнєвої діяльності: лексика, граматики, фонетика, зв'язне мовлення. У дошкільному віці мовлення стає не лише самостійним та контрольованим, воно об'єднується з іншими вищими психічними функціями. Діти розвивають свій словниковий запас, експериментують зі словами, засвоюють поняття граматичних форм, вивчають звуковий, складовий, морфемний та синтаксичний аналіз, а також вчаться правильно вимовляти та розрізняти звуки рідної мови, використовуючи свій сенсорний та практичний досвід.

Але багато молодших школярів мають труднощі з усним та письмовим спілкуванням, що може негативно вплинути на їхнє навчання, емоційне здоров'я та майбутній особистісний розвиток.

У цьому віці своєчасне виявлення та відповідна корекція порушень мовленнєвого розвитку є вирішальними. Точне визначення типу та ступеня тяжкості порушення стає можливим завдяки комплексній діагностиці, яка враховує особливості кожної дитини, а також вікові стандарти розвитку.

Діагностику корекційним педагогом описують як роботу для визначення дійсного стану та зони найближчого розвитку. Під час первинної діагностики проводиться глибока перевірка стану звуковимови, лексико-граматичної сторони мовлення, складової структури слова, стану фонематичного слуху, стану артикуляційного апарату, мовленнєвого дихання, активного та пасивного словникового запасу, комунікативної функції. Комплексна та якісна діагностика розвитку дитини дає змогу краще зрозуміти причини та механізм мовленнєвого порушення, скласти ефективну індивідуальну програму корекції мовлення

дитини. Розроблення індивідуальної програми корекції дасть молодшим школярам необхідну допомогу для подолання мовленнєвих труднощів.

Саме тому виникає актуальність дослідження порушень мовлення у дітей молодшого шкільного віку. З кожним роком збільшується необхідність логопедичної корекції.

Дослідженням мовленнєвих порушень у дітей молодшого шкільного віку, важливість вчасної діагностики та ефективної корекції займалися такі науковці як Н. Голуб, О. Гопіченко, О. Гриненко, Е. Данілавичюте, Л. Єфіменкова, О. Балашова, Н. Корсакова, Ю. Мікадзе, В. Тищенко, О. Швець, Л. Журавльова, Ю. Рібцун.

Про необхідність дослідження мовленнєвого розвитку школярів вказують дослідження таких науковців як О. Качуровська, В. Бадер, І. Марченко, С. Шаховська, М. Шеремет, Н. Пахомова.

Об'єкт дослідження: мовленнєвий розвиток дітей молодшого шкільного віку.

Предмет дослідження: методика діагностики та корекції порушень мовленнєвого розвитку у дітей молодшого шкільного віку.

Мета: теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити методику корекційно-розвивальної роботи з дітьми молодшого шкільного віку з порушеннями в розвитку фонетико-фонематичної та лексико-граматичної сторін мовлення.

Завдання:

1. Здійснити науково-теоретичний аналіз досліджуваної проблеми.
2. Здійснити експериментальне дослідження рівня сформованості фонетико-фонематичної та лексико-граматичної сторін мовлення.
3. Розробити й експериментально перевірити дієвість методики корекційно-розвивальної роботи з дітьми молодшого шкільного віку з порушеннями в розвитку фонетико-фонематичної та лексико-граматичної сторін мовлення.

Методи науково-педагогічного дослідження: теоретичні методи (метод аналізу й узагальнення літературних джерел про особливості включення дітей з особливими освітніми потребами в соціальне середовище); практичні методи (педагогічне спостереження за мовленнєвою діяльністю дітей; аналіз продуктів діяльності; проведення корекційно-розвивальних занять відповідно до розробленої методики; моніторинг динаміки мовленнєвого розвитку); емпіричні методи (констатувальне обстеження рівня сформованості фонетико-фонематичної та лексико-граматичної сторін мовлення; тестові методики діагностики звуковимови, фонематичних процесів, словникового запасу й граматичної будови мовлення; педагогічний експеримент; кількісний та якісний аналіз отриманих результатів).

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота на констатувальному, формуальному та контрольному етапах дослідження відбувалась на базі логопедичної студії «Вимовляйко» (м. Львів).

Практична значущість результатів полягає в розробленні та апробації ефективної методики діагностики і корекційно-розвивальної роботи з учнями, які мають порушення фонетико-фонематичної та лексико-граматичної сторін мовлення. Отримані результати можуть бути використані вчителями-логопедами, фахівцями ІРЦ, педагогами інклюзивних класів та здобувачами вищої освіти для підвищення ефективності корекційно-розвивальної роботи з дітьми.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження оприлюднено на науково практичній конференції «Сучасні теоретичні й прикладні контексти спеціальної та інклюзивної освіти».

Публікації за темою дослідження: Бінас Л. В. Особливості діагностики та корекції порушень мовленнєвого розвитку у дітей молодшого шкільного віку. Сучасні теоретичні й прикладні контексти спеціальної та інклюзивної освіти. Збірник тез доповідей V Всеукраїнської науково практичної конференції (20-21 травня 2025 р., Луцьк). С. 27 – 30.

Структура роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, загального висновку, додатків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДІАГНОСТИКИ ТА КОРЕКЦІЇ ПОРУШЕНЬ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1 ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Мовлення дітей молодшого шкільного віку вкрай важливе, оскільки у цей час відбувається формування бази для успішного навчання, комунікації та соціалізації. Мовленнєвий розвиток забезпечує цілісне оволодіння знаннями, вміння складати логічні висловлювання, коректно формулювати думки, вдало комунікувати з однолітками та дорослими.

Порушення мовленнєвого розвитку впливають на складність у читанні, письмі, засвоюванні та розумінні навчального матеріалу, що впливає на загальний розвиток дитини.

Молодший шкільний вік охоплює період від 6–7 до 10–11 років і збігається з часом навчання дитини в початковій школі. У цей час вона розвивається під впливом характерних фізіологічних та психічних змін. Діти починають опановувати новий тип діяльності – навчання, водночас значну роль у їхньому житті продовжує відігравати гра [8].

Початкові роки шкільного навчання супроводжуються активним розвитком основних психічних процесів: сприймання, мислення, мовлення, уваги та пам'яті. Ці функції поступово набувають усвідомленого, опосередкованого характеру й стають більш самостійними. У цьому віці дитина поєднує в собі риси дошкільника та школяра, що проявляється у складному й неоднозначному характері її поведінки та свідомості. Як і будь-який перехідний період, ранній шкільний вік відкриває особливі можливості для розвитку, які важливо вчасно помітити та підтримати [3].

Мовлення – активна діяльність мови (усна чи письмова), завдяки якій здійснюється обмін думками, емоціями, почуттями. Мовлення є дійсною

формою мови в житті людини, яка здійснюється поєднанням різних мовних засобів залежно від мети та ситуації спілкування [35].

До шести років у дитини активний словниковий запас становить від 2500 до 3000 слів. Висловлення починають бути більш точними та повними. У словах не простежується пропусків слів, переставляння звуків і складів, за винятком складних слів. У цьому віці діти самостійно складають історії, переповідають казки, що є ознакою засвоєння ними монологічного мовлення. У мовленні з'являються складні речення («Діти катались на гойдалці, а ми бавились у піску»). Діти починають використовувати синоніми та антоніми, слова, що вказують на якість, матеріал предметів (наприклад, пластикова пляшка). У цей час діти дошкільного віку спостерігають за мовними процесами: стараються пояснити слова за їхнім значенням, обдумують рід іменників. У цьому віці повністю формується звуковимова та інколи діти мають складність у мовленні, що проявляється у заміні певних звуків іншими чи спотворення вимови [43].

Починаючи навчання у початковій школі, важливого значення набуває оволодіння школярем грамотності, в першу чергу читанням та письмом, видами схематичного спілкування. Для ефективної навички читання необхідно засвоїти фонетику, здобути навички розрізнення та відтворення графем, письмо, у свою чергу, вимагає покращення моторних навичок. Ці навички спілкування пов'язані, оскільки читання допомагає сприймати сенс письмового тексту, письмо – сприяє спілкуванню, передаванню інформації у письмовому вигляді [10].

У першому класі учні володіють майже всіма звуками рідної мови. Для розвитку читання та письма фонематичний слух відіграє важливу роль, потребує вміння сприймати, безпомилково розрізняти всі фонemi, визначати кожен звук у слові та поєднувати їх у слова. Певні складнощі в оволодінні фонематичної сторони мови створюють перешкоди учням для письма та читання [17].

Наукові дослідження також звертають увагу на труднощі мовленнєвого розвитку дітей молодшого шкільного віку. Однією з проблем у дітей із

мовленнєвим порушенням є складнощі у побудові взаємодії з однолітками, вони остерігаються спільної роботи, не проявляють активності на уроках.

Певні недосконалості у мовленні викликають підвищений страх перед розмовою, тривожність, зменшується цілеспрямованість, що критично впливає на загальну допитливість.

Ключову роль у формуванні мовлення несе навчання та робота учителя. Під час навчання школяр оволодіває мовленнєвою компетенцією педагога, створює власний стиль спілкування, навчається витримувати мовні норми. Від рівня мовленнєвої культури школяра залежить якість засвоєння навчального матеріалу, а також розвиток пізнавальної діяльності.

Визначення ступеня сформованості навичок мовлення дитини перевіряється освоєнням певних комунікативних якостей: чіткості, логічності, цілісності, грамотності, інформативності, ясності, широким арсеналом мовних засобів. Ці якості гарантують повноцінність мовленнєвої роботи та результативність взаємодії [17].

Підсумовуючи, наголошуємо на тому, що розвиток мовлення дітей молодшого шкільного віку має певні характеристики, що виникають через поєднання рис дошкільного та шкільного періоду. Цей етап мовлення дитини плавно переходить від початкових форм взаємодії до свідомої впорядкованої діяльності, що гарантує навчання, пізнання та комунікацію.

Діти молодшого шкільного віку опановують літературну мову, розвивають граматичну сторону мовлення, збагачують словниковий запас, засвоюють навички зв'язного мовлення.

Водночас для опанування мовлення дітей цього віку притаманні індивідуальні відмінності, що викликає необхідність регулярної педагогічної допомоги та корекційно-розвивальної роботи за необхідності.

1.2. АНАЛІЗ СТАНУ ПРОБЛЕМИ ДІАГНОСТИКИ ТА КОРЕКЦІЇ ПОРУШЕНЬ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ КОРЕКЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Останні роки в нашій країні відбулись значні зміни у політичному, економічному та соціальному житті, що неабияк вплинуло на появу нових соціальних проблем. Через вплив біологічних, екологічних, соціально-психологічних чинників та їхнє поєднання, у початкових класах спостерігається зростання кількості учнів із складною структурою порушень розвитку.

Порушення мовлення є найбільш поширеною проблемою психофізичного розвитку учнів молодшого шкільного віку, що спричиняє необхідність розроблення нових видів корекційної роботи щодо мовленнєвого розвитку.

Головне завдання сучасної початкової школи – це мовленнєвий розвиток учнів молодшого шкільного віку. Актуальність мовленнєвого розвитку зумовлена соціальною проблематикою що, вказує на значущість засвоєння комунікативних навичок, що передбачають здобуття всіх видів мовленнєвої діяльності, культури мовлення та дає базу для освіти на все життя.

На сьогоднішній день логопедична практика показує, що є велика різноманітність механізмів порушення засвоєння дітьми усного та писемного мовлення, що наголошує на важливості збільшенню діагностичного інструментарію, технологій корекційного та профілактичного впливу.

Корекційна педагогіка – це наука, яка досліджує та розробляє питання навчання, освіти та виховання дітей з різними порушеннями, вона включає: тифлопедагогіку, сурдопедагогіку та логопедію.

Корекційна педагогіка спрямована на різностороннє навчання, виховання та розвиток дітей із психічним і фізичним порушенням розвитку, а також відхиленнями у поведінці.

Основним напрямком вивчення корекційної педагогіки є дитина, яка має певні порушення у психофізичному розвитку або поведінці, що впливає на труднощі соціалізації та шкільної адаптації [20].

Під час корекційно-розвивальної роботи зі дітьми молодшого шкільного віку, у яких діагностовано порушення мовленнєвого розвитку, доцільно використовувати професійно орієнтовані методики та застосовувати сучасні пристосовані засоби та прийоми [5].

Для того щоб корекційне навчання для дітей з порушенням мовлення було ефективним, необхідно провести діагностику мовленнєвого розвитку. З кожним роком розширюються знання та вдосконалюються методи діагностики, зважаючи на надзвичайну актуальність.

Педагогічна діагностика в першу чергу допомагає найбільш цілісно визначити причини мовленнєвих порушень, надає можливі передбачувані характеристики навчання дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку, можливість його пристосувати, розробити передумови для організації структурованого корекційно-розвивального освітнього процесу [27].

Проведення корекційним педагогом діагностики трактується як робота з визначення актуального стану та зони найближчого розвитку учня. Діагностична діяльність потребує сформованості великого рівня компетентності із широким спектром функцій. Педагогічна діагностика під своїм об'єктом розглядає особистісні якості учня, його діяльність, ставлення й поведінку, також роль соціального середовища – сім'я, школи та шкільного колективу.

Для того щоб отримати достовірні дані розвитку дитини головним завданням є обрати необхідні методи для діагностики. Найчастіше для діагностики використовуються такі методи:

- Спостереження – необхідні для збору інформації у буденних обставинах. Найефективніше діє у поєднанні з іншими діагностичними методами.
- Тестування – ефективні для перевірки знань, здібностей та рис дитини. Але тестування не може бути єдиним методом діагностики.

- Анкетування – використовується у діагностиці з метою з'ясування суспільної думки, оцінення певних подій у життя дитини, виявлення ставлення до них.
- Бесіда – є актуальною для вивчення інформації про дитину, під час бесіди можна поспілкуватись з іншими дітьми, батьками та вчителями.
- Навчання та виховання у педагогічних ситуаціях – дає змогу дізнатись про дитину у різних ситуаціях.
- Вивчення матеріалів діяльності – через дослідження малюнків, щоденника, проєктів учня можна дізнатись, як він сприймає навколишній світ [34].

Після того, як відбулась детальна діагностика розвитку дитини здійснюється корекція мовленнєвого розвитку.

Під корекцією розглядають систему педагогічних, медичних та психологічних заходів, що направлені на полегшення та (або) подолання порушень психофізичного розвитку розумово відсталих дітей у ході навчання та виховання з цілю найбільш можливого розвитку їхньої особистості.

У свою чергу корекційна робота – це робота, що спрямована на покращення процесів розвитку та набуття соціального досвіду дитиною, полегшення чи усунення психофізичних вад у процесі навчання та виховання з цілю максимального розвитку та набуття бази для самостійного життя [16].

Корекційну роботу здійснюють за допомогою двох взаємопов'язаних спрямувань: полегшення чи подолання порушень у певній сфері розвитку дитини та підтримка розвитку дитини як окремої, цілісної особистості.

У своїй основі корекційна робота дотримується таких основних принципів:

- корекційно-розвивальна спрямованість навчання та виховання. Передбачає врахування корекційних цілей та реалізація їх на уроках, у процесі виховної роботи закладу та корекційно розвивальних заняттях дотримуючись державного стандарту спеціальної освіти;
- плановий підхід до реалізації корекційного впливу на розвиток учнів. Окреслює реалізацію розумового виховання учнів;

- реалізація корекційної роботи в зоні найближчого розвитку дитини. Уся робота повинна бути направлена на розвиток дитини, увага націлена на здобуття нових умінь та навичок;

- взаємозв'язок корекції з життям. Метою цього принципу є підготовка учнів до самотійного життя, враховуючи це, корекція ґрунтується на тих різновидах діяльності, що знадобляться у житті;

- здійснення корекційної роботи в усіх напрямках навчально-виховного процесу. Роботу над корекцією певним чином здійснюють усі працівники [19].

Сьогодні для коректної діагностики мовлення використовують сталі методи діагностичної роботи які включають в себе перевірку артикуляційного апарату, обстеження граматичної, лексичної сторони мовлення, обстеження вимови звуків та слів, зв'язного мовлення, обстеження читання та письма.

Серед одних з сучасних методик діагностики розвитку мовлення школяра є аудіювання мовлення, що несе у собі розбір процесу слухання та розуміння усного мовлення.

Ступінь сформованості вміння аудіювання залежить від певних факторів, таких, як рівень засвоєння мовної системи, психологічних особливостей, сприймання, розвитку пам'яті та уваги. У разі недостатньої сформованості цих факторів відбувається втрата до 70-80% почутої інформації.

Щоб оцінити індивідуальність сприйняття мовлення застосовується метод аудіатора (побудови профілю слухача). Завдяки цьому методу визначаються чинники, що здійснюють вплив на результативність розуміння мовлення. Через цю методику педагог чи вчитель-логопед має можливість створити індивідуальний профіль мовленнєвого сприйняття дитини та окреслити основні вектори корекційної роботи [39].

Включаючи у логопедичну роботу сучасні технології навчання збільшується можливість корекції порушень мовлення. Інноваційні методи, сюди відносимо також цифрові платформи, мобільні додатки, комп'ютерні програми, інтерактивні ігри, роблять навчальний процес цікавішим,

змістовнішим та результативнішим. Новітні технології роблять навчальний процес індивідуальним, ставлячи їх головним фактором для отримання успішних результатів.

Інноваційні методи корекції мовленнєвого розвитку молодших школярів включають: сміхотерацію, арт-терапію, вокалотерапію, казкотерапію та ще багато різних дієвих технологій. Алла Харківська влучно говорить, що арт-терапія активно застосовується у роботі з дітьми, як один з мистецьких методів.

Під час роботи з дітьми у яких присутні мовленнєві порушення використовують різні види арт-технологій, такі як графічні, музичні, казкотерапія та драматична арт-терапія. Включаючи у корекційну роботу ці технології ми сприяємо швидшому розвитку головних каналів засвоєння інформації, таких як зорового, слухового й кінестичного. Також арт-терапія здійснює комунікативно-рефлексивну роботу, сприяючи корекції емоційно-вольової сфери [34].

Арт-терапію можна адаптувати до багатьох занять, відповідно і для логопедичних. Юлія Рібцун рекомендує під час роботи з дітьми з мовленнєвими порушеннями застосовувати глину та пластилін. Вона наголошує на тому, що пластилін є чудовим продуктом для творчої роботи дітей, оскільки він допомагає розвивати різні навички та є приємним на дотик.

Для молодших школярів пластилін чи глина виступає змістовим матеріалом, оскільки за його допомогою можна виготовити предмети, що дозволяє учням як найкраще уявити об'єкти, що впливає на розвиток та посилення нейронних зв'язків у головному мозку. Також робота з пластиліном позитивно впливає на розвиток моторики, творчих здібностей та просторового сприйняття.

Для учнів з мовленнєвими порушеннями пластилін позитивно впливає на розвиток тактильного та зорового сприйняття. Отже, включення пластиліну у корекційну роботу допомагає дітям навчатись через практичну практику, стимулюючи розвиток побутових навичок [23].

Проаналізувавши наукові праці про сучасний стан проблеми діагностики та корекції мовленнєвих порушень у дітей молодшого шкільного віку, можна зробити висновок, що ця галузь є необхідною для корекційної педагогіки та логопедії. Сьогодні простежується перехід з традиційних підходів до інтегрованих моделей, які зорієнтовані на індивідуальності дитини, її досвід, емоційний стан та оточення.

Діагностика мовленнєвих порушень ґрунтується на комплексному підході, сюди включають спостереження, психологічні методики, тести та вивчення мовленнєвих проявів. Однак, все ще залишається складність у недостатній узгодженості діагностичних матеріалів та відсутності єдиної системи оцінення мовленнєвого розвитку.

У свою чергу корекційна робота починає шлях до оновлення змісту та форм логопедичної допомоги. Почався процес активного включення ігор, інтерактивних технологій у заняття, розробляють індивідуальні програми розвитку. Гостро постає розуміння важливості комплексного підходу, залучення до логопедичної корекції вчителя-логопеда, психолога, батьків, педагогів.

Отже, враховуючи наведене вище, логопедична практика в Україні знаходиться на етапі оновлення, осучаснення, поєднуючи у собі науково доведені методи діагностики та інноваційні засоби корекції.

Здійснивши теоретичний аналіз, можна зробити висновок, що тема діагностики та корекції порушень мовленнєвого розвитку дітей молодшого шкільного віку є різноманітною та комплексною, вона включає у себе лінгвістичні, психолого-педагогічні, нейропсихологічні та соціальні чинники розвитку дитини. У цей період мовлення набуває головного значення для формування дитини, становлення пізнавальної активності, формування комунікативних навичок, оволодінням навчальним матеріалом та соціалізацію.

Опрацювавши наукові джерела можна точно сказати, що діагностика порушень мовлення буде ефективною, якщо включатиме в себе системний, диференційований та комплексний підходи, що об'єднує експериментальні методи, спостереження, психолінгвістичний аналіз. Сучасна логопедична

практика базується на наукових працях М. Шеремет, Л. Трофименко, Н. Ткаченко та інших, які пов'язують мовлення з мисленням, сприйманням, пам'яттю та увагою.

Сучасна корекційна робота з учнями молодшого шкільного віку наголошує на тому, що під час корекції не тільки долаються порушення звуковимови чи граматики, а також розвивають усі компоненти мовлення, сюди відноситься фонетико-фонематичні та лексико-граматичні сторони мовлення, зв'язне мовлення, комунікація. Інноваційні методи у логопедії націлені на застосування особистісно орієнтованого, інтерактивного та ігрового підходів, розвиваючи всебічний розвиток дитини.

Отже, здійснивши аналіз проблем можна сказати, що діагностика та корекція порушень мовленнєвого розвитку буде якнайбільш ефективною, якщо використовувати комплексний підхід, залучати різних спеціалістів, вибирати лише науково доведені методики, створювати індивідуальну траєкторію корекційно-розвивального процесу.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З МОВЛЕННЄВИМИ ТРУДНОЩАМИ

2.1. ЗМІСТ, ОРГАНІЗАЦІЯ ТА АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ КОНСТАТУВАЛЬНОГО ЕТАПУ ПЕДАГОГІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ ЩОДО РІВНЯ СФОРМОВАНOSTІ ФОНЕТИКО-ФОНЕМАТИЧНОЇ ТА ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНОЇ СТОРІН МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ

Перед проведенням констатувального етапу педагогічного експерименту з'ясуємо визначення таких понять, як фонетико-фонематичний та лексико-граматичний недорозвиток мовлення.

Фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення (ФФНМ) – це група порушення мовлення під час якого спостерігається труднощі у формуванні звукової реалізації фонем та сприйнятті звуків рідної мови. У цьому випадку порушення також впливає на писемне мовлення, що проявляється у помилках під час читання та письма.

Лексико-граматичне недорозвинення мовлення (ЛГНМ) – цей термін передбачає порушення у дітей лексико-граматичної сторони мовлення при цьому фонетико-фонематичні компоненти залишаються повністю сформованими. Водночас спостерігається порушення писемного мовлення [15].

Проведення логопедичної діагностики включає в себе певну низку завдань, які у свою чергу мають з'ясувати особливості мовленнєвого розвитку відповідно до індивідуальних особливостей учнів молодшого шкільного віку для майбутнього проведення корекційно-розвивальної роботи з метою формування та розвитку комунікативних умінь. За допомогою діагностики в учнів молодшого шкільного віку перевіряють ступінь сформованості фонетико-фонематичної та лексико-граматичної сторони мовлення [33].

Діагностику фонетико-фонематичного мовлення можна описати за такими основними критеріями:

- ❖ Правильна звуковимова – дитина у молодшому шкільному віці вже повинна освоїти усі звуки рідної мови.
- ❖ Розвинутий фонематичний слух – для засвоєння читання та письма потрібно вміти сприймати та розрізняти звуки мови на слух.
- ❖ Фонематична увага та пам'ять – здатність школяра концентруватись на мовних звуках та запам'ятовувати їх.
- ❖ Фонематичний контроль – здатність дитини слідкувати за правильною вимовою звуків.
- ❖ Уміння здійснювати свідомий звуковий аналіз та синтез – здатність розкладати слова на звуки та складати їх у слова.

Вміння підбирати слова для коректного та виразного висловлювання думок, уміння вживати слова у різних ситуаціях та великий словниковий запас вказує на сформовану лексичну сторону мовлення.

Такими критеріями можна оцінити лексичну сторону мовлення:

- ❖ Словниковий запас – кількість та різноманітність слів, що дитина вживає у мовленні.
- ❖ Змістова точність – вміння правильно обирати слова для найточнішого передання інформації.
- ❖ Семантична гучність – навичка вживати слова в різних значеннях та у різних контекстах.
- ❖ Утворення нових слів – процес вживання морфологічних правил для утворення нових лексичних одиниць чи граматичних форм вже нових слів.
- ❖ Лексична системність – вміння вживати слова, будувати з них логічні речення.
- ❖ Виділення спільного – вміння називати предмети чи поняття одним словом [27].

Мета наукового дослідження включає у себе виявлення ступеню сформованості фонетико-фонематичної та лексико-фонематичної сторін мовлення у дітей молодшого шкільного віку. Також з'ясувати характер та

особливості мовленнєвих порушень, розробити базу для створення та введення корекційно-розвивальних методик.

Головними завданнями констатувального етапу дослідження виділяють:

1. Вибір та аргументація діагностичних матеріалів для проведення діагностики ступеню сформованості фонетико-фонематичної та лексико-граматичної сторін мовлення.
2. Здійснення індивідуального обстеження мовлення дітей молодшого шкільного віку беручи до уваги вікових норм та індивідуальних психофізичних рис.
3. Здійснити якісний та кількісний розбір отриманих результатів після проведення діагностики.

Дослідження проводилось у логопедичній студії «Вимовляйко» міста Львова. 3 грудня 2024 року ми почали збирати дані про дітей, які прийшли на діагностику мовлення, в період з 20 по 31 жовтня 2025 року перевіряли отриманні результати після проведення корекційних занять. Обстеження сформованості фонетико-фонематичних та лексико-граматичних компонентів мовлення було проведено у 20 дітей віком від 6 до 10 років. Дітей було поділено на дві групи:

Експериментальна група: до неї входило 10 дітей, які працювали за спеціальною, адаптованою нами методикою націленою на виправлення порушень фонетико-фонематичної та лексико-граматичної сторін мовлення.

До контрольної групи входили діти, з якими проводили корекцію мовлення використовуючи традиційні, сталі методи.

До експериментальної групи входили 10 дітей віком від 6 до 10 років. Обстеження провели з двома хлопцями та трьома дівчатами 6-ти років, з одним хлопчиком 7 років, одним хлопчиком та однією дівчинкою 8-ми років, з хлопчиком 9-ти років та хлопчиком 10 років (Додаток А).

Обстеження мовлення у дітей відбувалося у три етапи: підготовчий, діагностичний та аналітичний. Під час підготовчого етапу вивчається причина звернення батьків до логопедичної студії, вивчається анамнез дитини,

здійснюється добір матеріалів для проведення діагностики (Додаток А). Діагностичний етап включає у себе саме обстеження фонетико-фонематичної та лексико-граматичної сторони мовлення. Аналітичний етап передбачає вивчення результатів діагностики та розроблення індивідуальної програми для подальшої корекційної роботи.

Під час обстеження фонетико-фонематичного мовлення здійснюється перевірка таких складових:

➤ **Обстеження звуковимови** – перевірити вимову звуків рідної мови, визначити вимову яких звуків порушена. З'ясувати яке саме порушення: пропуск звука, заміна іншим чи спотворення. Визначити причини порушення, перевірити артикуляційний апарат, стан прикусу, рухливість губ.

Під час діагностики потрібно спілкуватись з дитиною, з'ясувати, як вона говорить під час гри, у розслабленій обстановці. Ефективно провести обстеження звуковимови допоможуть різноманітні методики, вони передбачають перевірку вимови звуків ізольовано та у словах у різних позиціях. Основна інструкція у цих матеріалах – показати дитині картинки та просити назвати їх, якщо важко назвати самостійно просити повторити за вчителем-логопедом, враховуючи відповіді занотовувати результати.

Для перевірки звуковимови доцільно використовувати такі завдання:

Мовленнєва картка Альони Король 2016 року, у ній усі звуки поділені та є місце для швидкого занотовування результатів.

ОБСТЕЖЕННЯ звуковимови					
				+/-	Примітка
й					
в					
ф					
р					
р'ь					

ОБСТЕЖЕННЯ звуковимови					
				+/-	Примітка
ш					
ж					
ч					
щ					
л					
ль					

«Рисунок 2.1 Мовленнєва картка»

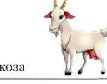
Підручник «Обстеження мовлення дітей» авторка Антоніна
Малярчук

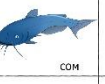
Звуки з, з'		Звук ш та склад ші		Давнік звуки б, в, д, г, ґ	

«Рисунок 2.2 Обстеження мовлення дітей Малярчук»

Також є багато матеріалів для обстеження у відкритому доступі в інтернеті,
ось один з них:

ЗВУКОВИМОВА
(відмічаються тільки ті звуки, при вимові яких є порушення,
інші звуки не відмічаються)

				П	С	К
С	 санки	 оса	 ананас			
Сь	 сік	 вісім	 рись			
З	 зебра	 коза	 гарбуз			
Зь	 зірка		 князь			
Ц	 цибуля	 сонце	 шприц			
Ць	 цінь	 вівця	 місяць			
Ж	 жук	 ліжка	 морж			
Жь	 жінка	 ножі				

				4	5	6
Пь	 пірат	 сопілка				
М	 мапа	 позада	 сом			
Мь	 міст	 камінь				
Н	 нота	 сніг	 слон			
Нь	 ніч	 сніжинка	 кінь			
Ф	 фен	 кофта	 жирф			
Фь	 фікска	 дельфін				

«Рисунок 2.3 Обстеження звуковимови»

Під час обстеження звуковимови вчитель-логопед у формі гри перевіряє вимову всіх звуків різної мови. Також потрібно пам'ятати про норми появи звуків у дітей:

Вік	Звуки:
1-2 роки	А, О, Е, П, Б, М
2-3 роки	І, И, У, Ф, В, Т, Д, Н, Т', Д', Н', К, Г, Х, Й
3-4 роки	С, З, Ц, ДЗ, С', З', Ц', ДЗ'
4-5 років	Ш, Ж, Ч, ДЖ, звукосполучення ШЧ
5-6 років	Л, Р, Л', Р'

Таблиця 2.1 «Вікові норми появи звуків»

Для більшого зацікавлення дітей перевірку потрібно проводити у форматі гри. Наприклад:

Можна обстеження провести за допомогою презентації з цікавою анімацією:

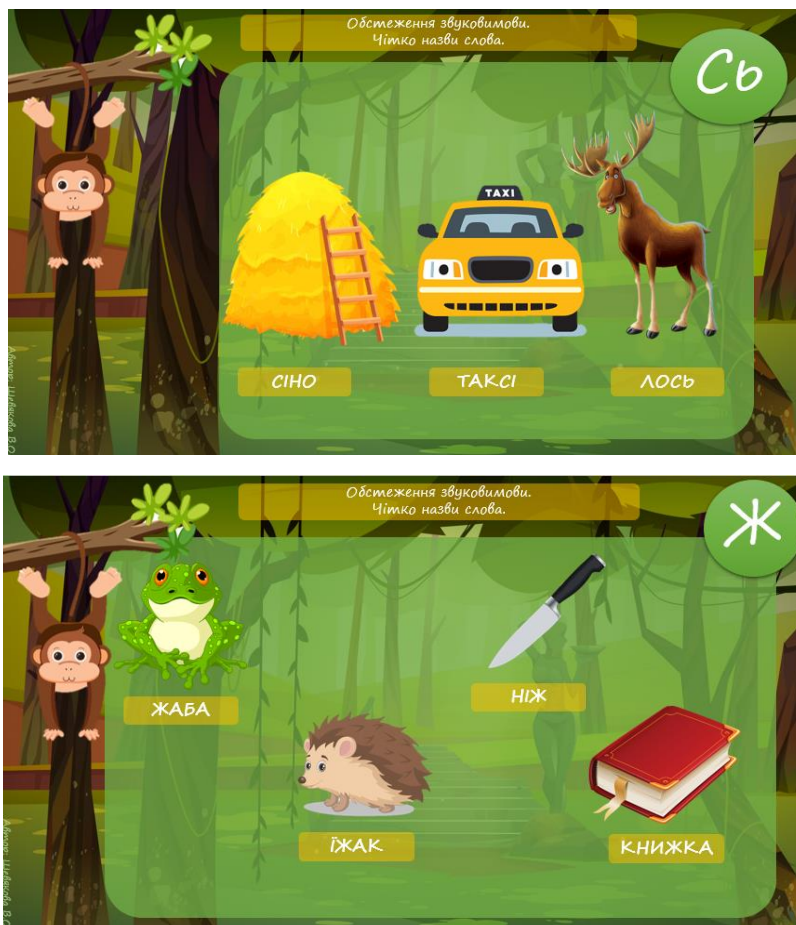

Рисунок 2.4 «Обстеження звуковимови Шевченкова О. В.»

Сховати картинки у сенсорних коробках, під стаканчиками, замотати у фольгу та розривати її чи зробити завдання з ліхтариком:

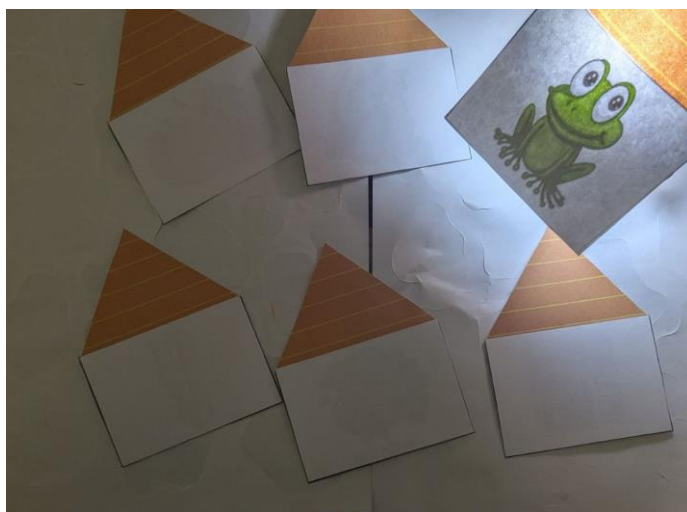

Рисунок 2.5 «Гра з ліхтариком»

➤ **Обстеження сформованості фонематичного слуху** – основною метою є перевірка сприйняття на слух, вміння впізнавати не мовленнєві та мовленнєві звуки. Вміння розрізняти звуки близькі за звучанням чи артикуляцією.

Обстеження слід починати з перевірки вміння дитини розрізняти немовленнєві звуки. Для цього доцільно використати гру розроблену Берестовою Ганною де зібрано 75 різних немовленнєвих звуків таких, як: музичні інструменти, звуки вулиці, природи та ще багато інших.

Рисунок 2.6 «Слухай та шуми»

Наступним етапом обстеження є перевірка сприйняття та розрізнення мовленнєвих звуків.

Перевірка фонематичних уявлень:

Просимо дитину плеснути у долоні, тупнути ногою, стрибнути чи підняти фішку коли почує певний звук серед інших звуків, наприклад:

Зловити звук [С]: Т К С Ф Ш З Д С

Зловити звук [А]: О У Е А И О І А

Просимо учня сказати чи є якийсь певний звук у слові, наприклад:

Чи є звук [У] у слові: сосна, вуса, коса, ваза, карусель.

Чи є звук [Ш] у слові: фазан, шина, гаманець, сова, кошенья.

Назви останній звук у словах: ЛАК, ШОКОЛАД, ЯБЛУКО, ФІНІШ

Просити дитину назвати усі звуки у слові: МАК, КИТ, МАШИНА

Обстеження фонематичного сприйняття:

Вибрати малюнок який починається на певний звук, наприклад:

Вибери картинки, у яких перший звук [Л]:

Рисунок 2.7 «Фонематичне сприйняття Л»

Літак, колесо, лампа, дятел.

Вибери картинки, у яких перший звук [С]:

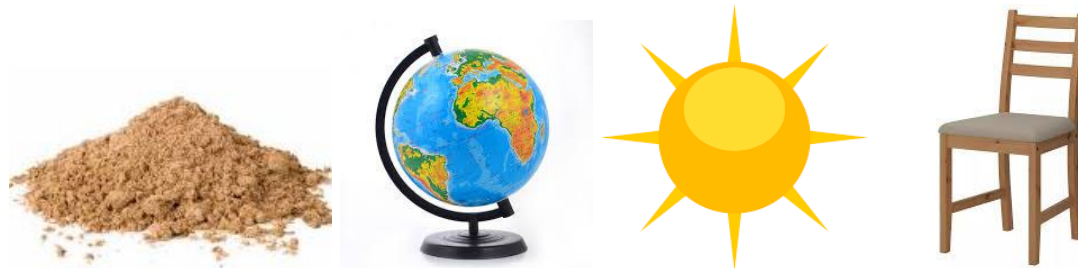

Рисунок 2.8 «Фонематичне сприйняття С»

Пісок, глобус, сонце, стілець.

Розрізнення близьких фонем, наприклад:

Назвати: де коза? А де коса? Де рак? Де лак? Де кит? Де кіт?

Рисунок 2.9 «Пароніми»

Під час проведення обстеження лексико-граматичної сторони мовлення потрібно перевірити:

Словниковий запас дитини – для цього добре використовувати навчальні картки Глена Домана, який розробив картки на різну тематику: овочі, професії, кольори, фігури, одяг та ще багато інших.

Рисунок 2.10 «Картки Глена Домана»

Слід перевірити у дитини **номінативний словник** – назви дитинчат у тварин:

У кішки – (кошення)

У корови –

У собаки –

У кобили –

Дієслівний словник:

Хто, що робить?

Змія – (повзає)

Риба –

Голуб –

Продавець –

Лікар –

Вчитель –

Рівень класифікації:

Назви одним словом, тут доцільно використати картинки чи муляжі предметів:

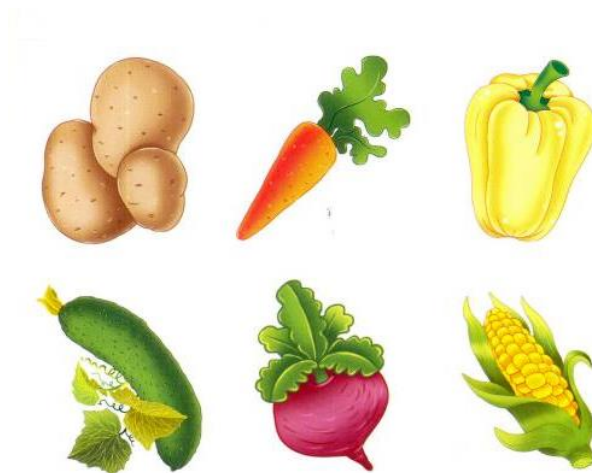

Рисунок 2.11 «Овочі»

Рисунок 2.12 «Посуд»

Просити дитину перелічити предмети:

Іграшки:

Меблі:

Кольори:

Знання антонімів:

Скажи навпаки:

Веселий – (сумний)

Високо –

Мокрий –

Старий –

Обстеження знання дитиною граматики – включає в себе перевірку засвоєння різних граматичних форм таких, як число, рід, відмінок та вміння використовувати їх у мовленні.

Утворення множини іменника від однини:

Наприклад: дерево – дерева, банан – банани.

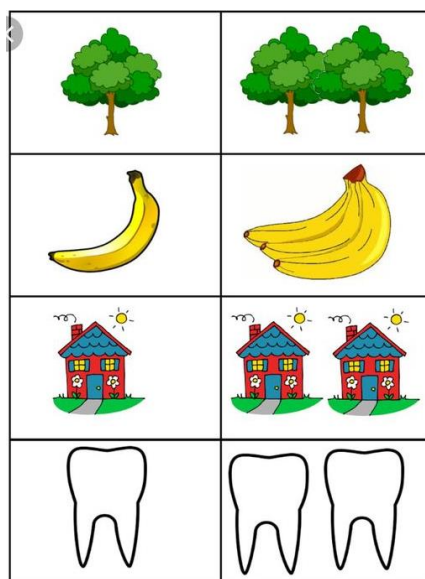

Рисунок 2.13 «Однина-множина»

Вживання іменників з числівниками:

Наприклад: одна риба – дві риби; один кіт – чотири коти.

Рисунок 2.14 «Узгодження з числівниками»

Відповідність відмінків:

Відмінок	Запитання	Слово
Н.в	У тебе є хто?	
Р.в	Ти бачиш кого?	
Д.в	Ти приніс їсти кому?	
З.в	Ти любиш кого?	
О.в	Ти дружиш з ким?	
М.в	Віршик про кого?	

Таблиця 2.2 «Відповідність відмінків»

Вміння формувати зменшено-пестливі форми іменників:

Наприклад: стіл – столик.

Рисунок 2.15 «Зменшено-пестливі форми»

Обстеження узгодження з прийменниками:

Назвати де знаходиться мишка:

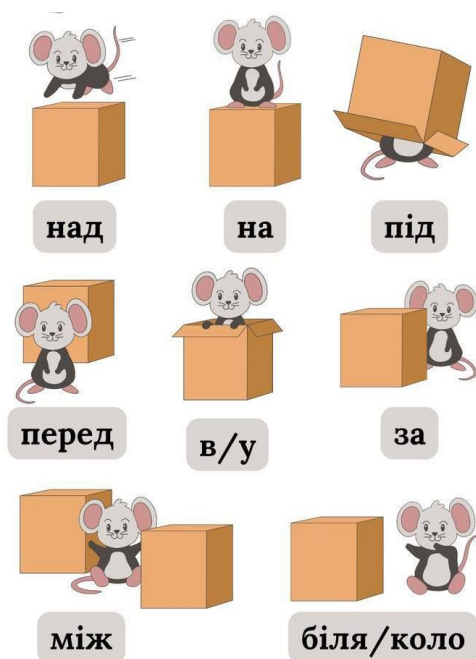

Рисунок 2.16 «Прийменники»

Також слід перевірити зв'язне мовлення – це допоможе визначити рівень вміння самостійно здійснювати зв'язні висловлювання та загальний мовленнєвий розвиток, враховуючи також й інтелектуальний. Це можна зробити за допомогою наочних картинок.

Попросити дитину скласти речення за картинкою:

Рисунок 2.17 «Картинка для речення»

Скласти розповідь за картинкою:

Рисунок 2.18 «Картинка для розповіді»

Також просити дитину скласти розповідь за сюжетною картинкою:

Рисунок 2.19 «Сюжетна картинка для розповіді»

Провівши усі ці обстеження ми зможемо отримати всю інформацію про фонетико-фонематичний та лексико-граматичний розвиток мовлення у дітей. Щоб точно оцінити розвиток мовлення учнів було розроблені певні критерії.

У дітей молодшого шкільного віку сформованість фонетико-фонематичної сторони мовлення проявляється в засвоєнні правильної вимови усіх звуків різної мови у різних позиціях, вмінню визначити певний звук у слові, кількість звуків та складів у слові, їхня послідовність, здатність визначити перший та останній звук у слова, уміння учнів диференціювати звуки схожі за звучанням такі, як [Б]-[П], [Д]-[Т], [С]-[Ш]. Завдяки цим показникам стане відомо, як дитина

засвоїла звуковимову, її здатність вловлювати та відтворювати звуки у власному мовленні.

Основними показниками лексико-граматичного розвитку мовлення є такі, як розвинутий словниковий запас дитини, наявність у мовленні різноманітних слів, здатність їх добирати відповідно до теми розмови, уникати тавтологій, наявність узагальнюючих слів, здатність учнів робити нові слова змінюючи префікс чи суфікс, уміння узгоджувати іменники з числівниками, дієсловами та відмінками. У молодшому шкільному віці діти вже повинні вміти складати прості та поширені речення вживаючи сполучники, займенники, дотримуючись правильної послідовності слів.

Отримавши дані обстежень можна виділити три рівні оволодіння дітьми фонетико-фонематичної та лексико-граматичної сторонами мовлення:

Високий рівень – це коли діти повністю засвоїли звуки рідної мови, безпомилково здійснюють звуковий аналіз слова, мають розвинений фонематичний слух. Активний словник учнів наповнений, різноманітний, речення відповідають граматичним нормам, складені зрозуміло та структурно. Можливі невеличкі, поодинокі помилки.

Середній рівень – у дітей можуть спостерігатись незначні помилки у вимові певних звуків чи вмінню їх розрізняти. Не до кінця сформований фонематичний слух. Активний словник відповідає нормі віку але невеликий. Під час мовлення у реченнях присутні невеличкі помилки в узгодженні чи вживанні прийменників.

Низький рівень – він передбачає, що у дітей молодшого шкільного віку спостерігаються численні порушення у звуковимові, не закріпленні фонематичні уявлення. Під час мовлення помітно, що у дитини обмежений словниковий запас, слова вживаються не за значенням, спостерігаються граматичні помилки, речення не наповнені, короткі, часто присутнє порушення складової структури слова.

Враховуючи усі дані можна створити таблицю з результатами діагностики мовлення у дітей молодшого шкільного віку. Нагадаю, що у діагностиці брали

участь 10 дітей віком від 6 до 10 років, які навчатимуться за обраною та вдосконаленою нами корекційною програмою:

Ім'я	Вік	Фонетико-фонематична сторона мовлення	Лексична сторона мовлення	Граматична сторона мовлення
Ян М.	6 років	Низька	Середня	Низька
Еван П.	6 років	Середня	Висока	Висока
Соломія Д.	6 років	Середня	Висока	Висока
Софія Г.	6 років	Висока	Висока	Висока
Оксана Б.	6 років	Висока	Висока	Висока
Ярема К.	7 років	Середня	Середня	Середня
Макар С.	8 років	Низька	Низька	Низька
Кіра Г.	8 років	Середня	Середня	Середня
Дарій С.	9 років	Висока	Висока	Висока
Нестор З.	10 років	Середня	Висока	Висока

Таблиця 2.3 «Рівень володіння мовленням»

Із 10 дітей, яким було проведено діагностику – 3 дитини не мають взагалі порушень у засвоєнні фонетико-фонематичної та лексико-граматичної сторони мовлення (батьки звертались для перевірки). Це були Софія та Оксана 6 років та Дарій якому 9 років.

Лише у двох дітей виявлено низький фонетико-фонематичний розвиток мовлення – 6ти та 8ми років. В однієї дитини низький рівень лексичної сторони мовлення (8 років) та три дитини з низьким рівнем сформованості граматичної сторони мовлення – учні 6ти, 7ми та 8ми років (Додаток В).

У мовленні Яна спостерігається порушення вимови таких звуків, як [Ш], [Л], [Л'], [Р] та [Р'], складність у розрізненні на слух [С]-[Ш] та [В]-[Л]. Словниковий запас відповідає віковій нормі але не насичений, слова можуть повторюватись в одному реченні, що спричиняє тавтології. У мовленні речення короткі, спостерігаються труднощі в узгодженні іменників з числівниками.

У Макара якому 8 років низькі показники спричиненні білінгвізмом, він нещодавно переїхав до України з Америки, тому має складнощі у вимові звука [Ц] на початку слова, замінює звук [Ш] на звук [С] та звук [Ж] на звук [З], що також вказує на порушення фонематичного слуху, учень не може виявити звуки [Ш] та [Ж] серед інших звуків у словах. Також порушена вимова звука [Л], Макар зм'якшує його під час вимови, що є притаманне для дітей з білінгвізмом. Також через те, що учень більше володіє англійською мовою у нього присутня горлова вимова звука [Р]. Спостерігається також порушена складова структура слів з 9 типу, через нерозуміння вимови звуків у словах.

Враховуючи те, що перша мова для учня є англійська, у нього малий словниковий запас, він розуміє звернене мовлення але не може назвати багато слів самостійно. У граматичній будові речень Марк робить помилки в узгодженні іменників з родами та не знає прийменників.

У більшості дітей спостерігаються порушення вимови сонорних звуків [Л], [Л'] та [Р], [Р']. Також присутнє порушення фонетичного слуху, не здатність розрізнити у мовленні звуки [С]-[Ш] при цьому маючи автоматизовані ці звуки. Лексико-граматична сторона мовлення у більшості розвинена добре, у деякого з дітей спостерігається бідніший словниковий запас. Під час побудови речень двоє дітей допускають помилок в узгодженні іменників з числівниками та використанні родових закінчень.

Отже, з отриманих результатів дослідження фонетико-фонематичної та лексико-граматичної сторони мовлення ми з'ясували, що більшість дітей, які проходили діагностику мають порушення у мовленні. Основними порушеннями у дітей спостерігаються труднощі у вимові сонорних звуків, та складнощах розрізняти звуки на слух.

Лексико-граматичне мовлення дітей молодшого шкільного віку розвинете добре, присутні незначні труднощі у підборі слів та граматичній побудові речень. У більшості дітей складнощі з використанням родових форм та вживання іменників з числівниками.

У подальшому семеро дітей якій проходили обстеження мовлення потребують корекційної роботи.

Яну М. який має 6 років потрібно поставити, автоматизувати та ввести у мовлення звуки [Ш], [Л], [Р] та відповідні м'які. Навчитись диференціювати звуки [С]-[Ш] та [Л]-[В]. Розвивати словниковий запас вивчаючи синоніми, антоніми, омоніми. Навчитись узгоджувати іменники з числівниками.

Евану П. та Нестору З. потрібно провести корекційні заняття з постановки, автоматизації та введенні в мовлення звука [Р] та відповідного м'якого [Р']. Навчитись диференціювати звуки [Л]-[Р] щоб не плутати їх у побутовій розмові.

На корекційних заняття з Яремою К. потрібно здійснити постановку та автоматизацію звуків [Г] та [Р], [Р'], навчитись розрізняти звуки [Р]-[Л] у мовленні. Розвинути мовленнєвий словник узагальнюючими словами, антонімами, синонімами, омонімами, позбутись тавтологій у реченнях. Навчитись будувати поширене речення, вживати іменники з числівниками та вивчити прийменники.

Для розвитку мовлення Кіри Г. під час логопедичних занять потрібно автоматизувати звук [Ш] у реченнях та навчитись розрізняти його у мовленні зі звуком [С]. Також потрібно поставити та автоматизувати у всіх позиціях звук [Л] та відповідний м'який [Л']. Розвинути словниковий запас та навчитись вживати правильні відмінкові закінчення.

Соломії Д. під час корекційних занять потрібно розвивати артикуляційний апарат, підготувати його до постановки звуків [Л], [Р] та відповідних м'яких [Л'] та [Р']. Після постановки звука [Л] потрібно автоматизувати його на всіх етапах та навчитись розрізняти зі звуком [В] у повсякденному мовленні. Після постановки звука [Р], його потрібно автоматизувати враховуючи усі етапи та ввести у повсякденне мовлення.

На заняттях з Макаром С. потрібно працювати з виправленням білінгвізму. Автоматизувати у словах та реченнях звук [Ц], поставити, автоматизувати у всіх позиціях шиплячі звуки [Ш] та [Ж], навчитись диференціювати [Ш]-[С] та [З]-[Ж]. Автоматизувати тверду вимову звука [Л], виправити вимову горлового звука [Р]. Розширити мовленнєвий словник такими темами, як «Частини тіла», «Шкільне приладдя», «Побутові прилади».

З граматичної сторони мовлення потрібно розвивати складову структуру слова починаючи з 9-го типу, навчитись правильно вживати родові закінчення та вивчити прийменники.

Усі діти будуть відвідувати логопедичні заняття з корекції мовлення. Ми підготували усі матеріали для подальшої коректної роботи з виправлення порушень фонетико-фонематичної та лексико-граматичної сторони мовлення.

2.2. ЗМІСТ МЕТОДИКИ КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ В РОЗВИТКУ ФОНЕТИКО-ФОНЕМАТИЧНОЇ ТА ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНОЇ СТОРІН МОВЛЕННЯ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ПЕРЕВІРКИ ЇЇ ДІЄВОСТІ

Після проведення детальної діагностики мовлення дітей молодшого шкільного віку, проаналізувавши отримані результати переходимо до етапу корекційно-розвивальної роботи.

Корекційно-розвивальна робота – це цілісна система дій спрямована на виправлення порушень через розвиток індивідуальності дитини, її емоційно-вольової сфери, пізнавальної діяльності та виправлення мовленнєвих порушень.

Основною метою корекційно-розвивальної роботи з дітьми молодшого шкільного віку є розвиток правильної звуковимови, фонематичного сприймання, засвоєння лексико-граматичної сторони мовлення.

До основних завдань корекційно-розвивальної роботи належать:

1. З'ясувати причини порушення мовленнєвого розвитку та перебіг порушення.
2. Виправити наявні порушення з опорою на зону найближчого розвитку.
3. Випередити виникнення вторинних порушень мовлення та когнітивного розвитку.
4. Розвинути навички комунікації в різних обставинах враховуючи мету, мотивацію, норми соціальної поведінки [32].

Під час виконання корекційної роботи потрібно дотримуватись систематичності та поетапності. Слід враховувати індивідуальні особливості дитини, вікові норми.

На початку роботи потрібно познайомитись з дитиною, налагодити контакт, дізнатись, що її цікавить щоб мати змогу створити цікаві заняття та знати чим можна її мотивувати.

Головним етапом корекційно-розвивальної роботи є здійснення корекційних занять, які спрямовані на подолання порушень мовленнєвого розвитку.

Корекція фонетико-фонематичної сторони мовлення включає в себе вивчення артикуляційного положення звуків рідної мови. Вивчення правильної вимови звуків, автоматизація та диференціація їх у різних формах: у відкритих, закритих складах, у словах на початку, кінці, середині та зі збігом приголосних, автоматизація звуків в словосполученнях та реченнях. Також відбувається розвиток слухової диференціації, покращення фонематичних уявлень, навчання визначати міцне звука у слові, кількість звуків у слові, виділяти перший, останній звук слова, визначення послідовності звуків. Для ефективнішої корекції доцільно використовувати наочний матеріал.

Під час корекційної роботи основним є виправлення порушення звуковимови, оскільки порушення звуковимови впливає на подальше засвоєння писемної мови, що є вкрай важливим для дітей молодшого шкільного віку.

Корекційну роботу над постановкою звуків слід починати з артикуляційних вправ. Для кожної групи звуків є певні вправи які готують артикуляційний апарат для правильної вимови звуків.

Під час підготовки артикуляційного апарату до постановки свистячих звуків можна використовувати такі вправи, як:

«Парканчик» – поставити зуби на зуби і сильно посміхнутись оголюючи всі зуби. Тримати у такому положенні 10с.

«Гірка» – відкрити широко рот, посміхнутись, язичок вперти у нижні зуби. Тримати у такому положенні 10с.

«Віник» – відкрити широко рот, посміхнутись, язичок вперти у нижні зуби і ковзаючи язичком знизу-вверх ніби «замітати» їх. Виконувати завдання 10с.

Для підготовки до постановки шиплячих звуків доцільно використовувати артикуляційні вправи, що навчають дитину тримати язика у верхньому положенні:

«Трубочка» – тримати зуби разом, губи витягнути вперед. Тримати у такому положенні 10с.

«Вітрило» – відкрити широко рот, язичок вперти у верхні зуби. Тримати у такому положенні 10с.

«Чистимо верхні зуби» – відкрити широко рот, язичок підняти за верхні зуби і з середини язиком повільно водити по усіх верхніх зубах. Вправу виконувати 10с.

«Лопаточка» – відкрити широко рот, язичок покласти на нижню губу, розслабити його, зробити широким, тримати нерухомо 10с.

Артикуляційні прави для сонорних звуків включають у себе схожі вправи як і для шиплячих, для правильної артикуляції сонорних також слід виконувати:

«Маляр» – відкрити широко рот, посміхнутись, язичком водити по піднебінню вперед-назад 10с.

«Грибочок» – відкрити широко рот, посміхнутись, язичок повністю приклеїти до піднебіння. Тримати у такому положення 10с.

«Чашка» – відкрити рот, витягнути язичок, підняти кінчик та боки язика. Тримати у такому положенні 10с.

«Дятлик» – відкрити широко рот, посміхнутись, широкий язик підняти за верхні зуби і швидко стукати говорячи «ДДДД» 10с.

Для вдалої постановки усіх звуків також потрібно виконувати вправи для мовленнєвого дихання. Це можуть бути:

«Фокус» – взяти пластиковий стаканчик, покласти у середину шматочки вати, виконувати вдих носом, а видихати у стаканчик витягнувши язичок з рота дути по ньому.

«Парашут» – тримати рівно голову, покласти клаптик салфетки на кінчик носа, витягнути широкий язичок з рота, підняти його до верхньої губи і дути по ньому намагаючись здути салфетку з носа.

Після підготовки артикуляційного апарата переходимо до постановки та автоматизації звуків ізолювано, у складах словах та речення.

Вправа для ізолюваної автоматизації звука [Ш]:

Мета: відпрацювання, засвоєння ізольованої вимови звуку [Ш].

Матеріали: сенсорні килимки.

Інструкція: дитина повинна стрибати на килимок та промовляти звук [Ш]

Рисунок 2.20 «Сенсорний килимок»

Вправа для автоматизації звуку [Ц] у відкритих складах:

Мета: засвоєння вимови звуку [Ц] у складах

Матеріали: друковані завдання.

Інструкція: просити дитину натискати чи ставити камінці на цвіркунів та промовляти склади.

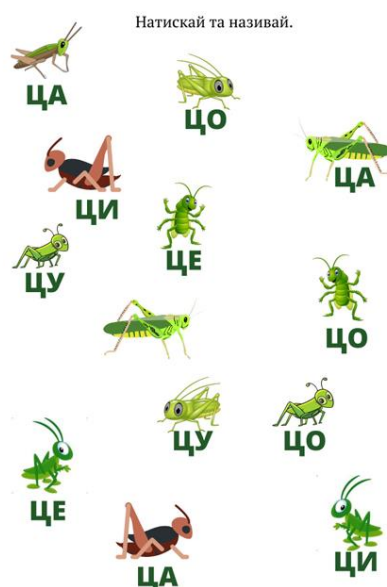

Рисунок 2.21 «Цвіркуни»

За схожим принципом здійснюємо автоматизацію усіх потрібних нам звуків у закритих складах та зі збігом приголосних.

Наступний етап після автоматизації звуків у складах настає автоматизація звуків у словах (на початку, кінці, середині слова та зі збігом приголосних):

Автоматизації звуку [Л] у словах на початку:

Мета: закріплення вимови звуку [Л] на початку слова.

Матеріали: друкований матеріал з елементами нейрогімнатики.

Завдання: дитина повинна називати слова і виконувати рух руками.

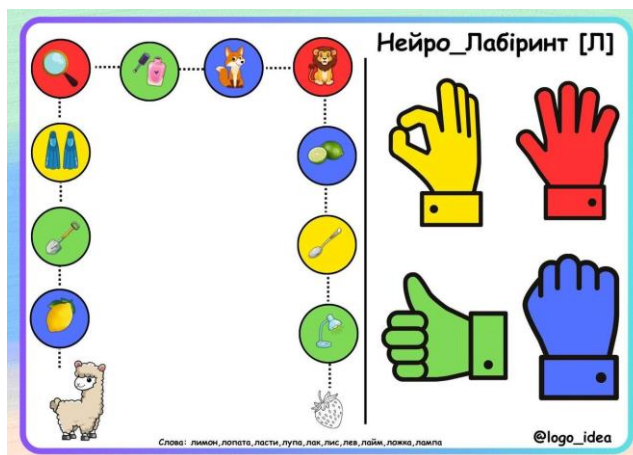

Рисунок 2.22 «Автоматизація [Л] на початку»

Автоматизації звуку [Л] у словах у кінці:

Мета: закріпити правильну вимову звуку [Л] у кінці слова.

Матеріали: друковане завдання.

Інструкція: дитина повинна знайти однаковий малюнок і одночасно двома руками покласти на них камінчик, після чого має правильно сказати слово.

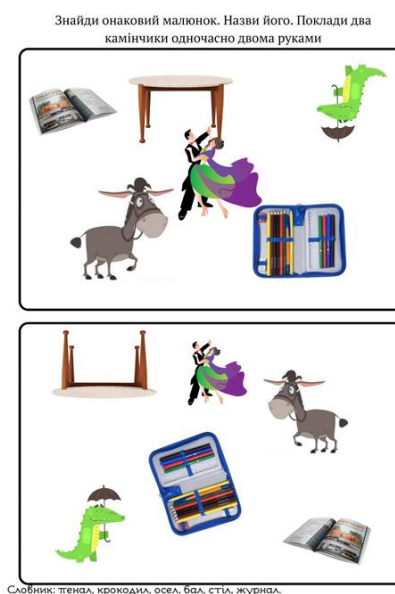

Рисунок 2.23 «Звук [Л] у кінці слова»

Автоматизації звуку [Л] у середині слова:

Мета: закріпити правильну вимову звуку [Л] у середині слова.

Матеріали: фігурки у назвах яких звук [Л] знаходиться у середині слова, фольга.

Інструкція: просити дитину дістати картинку з фольги та назвати її.

Автоматизації звука [Л] у словах зі збігом приголосних:

Мета: закріпити правильну вимову звука [Л] у словах зі збігом приголосних.

Матеріали: друковане завдання, пластилін.

Інструкція: дитина має заклеювати пластиліном картинки та називати їх.

Рисунок 2.24 «Лабіринт звук [Л]»

Таким чином відбувається автоматизація звуків у складах та словах. Потрібно приділяти достатньо уваги кожному етапу автоматизації, виконувати багато завдань для точного засвоєння звуків. Коли вже певний звук автоматизований у всіх позиціях потрібно закріпити результат виконуючи вправи де звук знаходиться у різних позиціях. Це можуть бути такі завдання, як «Знайди одне зайве», пошук фігурок з певним звуком у сортерних коробках, написання слів зі звуком який вивчається.

Після автоматизації звуків у словах також потрібно їх автоматизувати у словосполученнях та реченнях.

Рисунок 2.25 «[Л] словосполучення»

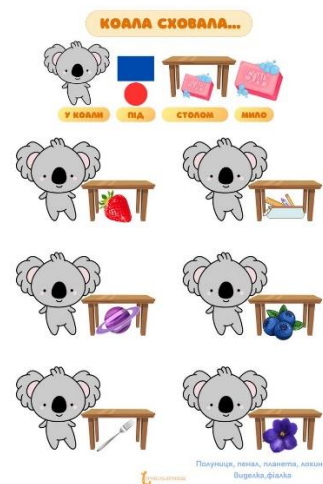

Рисунок 2.26 «[Л] речення»

Важливим етапом засвоєння правильної звуковимови є навчання диференціації звуків схожих за артикуляцією чи звучанням. Вдосконалення навичок розрізнення звуків дає змогу дитині не плутати звуки під час мовлення. Диференціація звуків включає в себе навички розрізнення артикуляційного укладу звуків, які дитина сплутувала, розрізнення звуків на слух, визначення місця звуку у слові.

Диференціація так само, як і автоматизація відбувається поетапно. У першу чергу потрібно навчити дитину розрізняти звуки ізольовано, наприклад, називати звуки [З]-[Ж] чи їхні схематичні картинки, у цьому випадку може бути комар-жук. Потім слід навчитись правильно розрізняти звуки у складах, словах та реченнях.

Для повного засвоєння правильної звуковимови потрібно розвивати фонематичні уявлення. Одним з ключових варіантів створення фонематичних образів слів є розвиток слухової уваги та включення її у мовлення. Наприклад, виконувати завдання порівняти слова-пароніми за їхнім значенням, які не плутаються у вимові: барва-фарба, дружний-дружній, гора-нора, та пароніми, які містять схожі за звучанням фонему:

Рисунок 2.27 «Слова-пароніми»

Звернення уваги учня до можливості змінення поняття слів з урахуванням різної граматичної форми або з можливістю утворення нових слів. Пропонувати дітям завдання виконуючи які у них удосконалюється вміння синхронного звукового та смислового порівняння слів та речень.

Для пояснення дитині можливості зміни значення речення враховуючи зміну граматичного оформлення пропонуємо завдання:

Просимо дитину заслухати речення яке містить такий самий лексичний склад та визначити у чому схожість чи відмінність його значення. Наприклад: Олену побачив тато. Олена обачила тата. Тато побачив Олену. Тата побачила Олена. Дитина повинна порівняти речення, дати відповідь на запитання, що стосуються речення: «Кого побачила Олена? Хто побачив Олену?»

Формування аналогічно похідних слів за допомогою додавання різних префіксів, суфіксів та вміння виділяти їх. Дитині пропонується завдання, виділити спільне звучання зі слів, які означають різні дії: підняв – опустил; включив – виключив; прийшов – пішов.

Розвиток фонематичного аналізу та синтезу передбачає навчання дитини визначати певний звук серед інших звуків, з поміж складів, у словах та реченнях, вміння визначити місце звука у словах, навички диференціації з іншими звуками які схожі за звучанням, артикуляцією. Враховуючи рівні складності, корекційну роботу з формування фонематичного аналізу та синтезу слід робити дотримуючись певної послідовності. Для початку потрібно навчити дитину виділяти звук серед інших звуків, потім визначити звук серед складів, з поміж

слів. Наступним етапом є формування навички визначати звук який знаходиться на початку слова, в кінці.

Коли дитина навчається швидко та безпомилково визначати звукову структуру слова, вона повністю засвоїть звукову вимову та позбудеться заміни звуків.

Важливою складовою корекційно-розвивальної роботи з формування слухових процесів є розвиток уваги, пам'яті та контролю. Розвиток слухової уваги відбувається за допомогою вправ, які у своїй основі мають завдання на визначення певного звука з поміж інших. Такі вправи позитивно впливають на можливість дитини до звукового аналізу.

Слухова пам'ять є ґрунтом для опанування навичками письма, оскільки для цього потрібно запам'ятати послідовність звуків, слів чи фраз. Ефективним для розвитку пам'яті потрібно використовувати завдання з метою запам'ятати та повторити звукові ряди, слова, речення та вірші.

Однією з вправ на розвиток слухової уваги та пам'яті може бути:

Вправа: «Звукові ланцюжки»

Мета: розвиток слухової уваги та пам'яті.

Інструкція: вчитель-логопед говорить дитині звуки чи короткі склади «СА – ША – СА». Дитина має повторити у тому ж порядку. Поступово кількість елементів збільшується до 5-6.

Розвиток слухового контролю здійснюється через співставлення свого мовлення зі зразковим мовленням. Дитина повинна навчитись самостійно визначати помилки у звуковимові, тип помилки та вміти виправити їх. Дієвим методом для розвитку слухового контролю є запис та прослуховування аудіозаписів свого мовлення з метою аналізу.

Увесь дидактичний матеріал має включати слова, які дитина пропускала чи замінювала та той звук яким замінювався. Після проведення усіх етапів автоматизації та диференціації дитина повністю засвоює правильну звукову вимову та вміння визначати правильність мовлення.

Для самостійного зв'язного висловлювання основним є розширений словниковий запас. Недорозвинення лексичної сторони мовлення негативно впливає на граматичну сторону мовлення.

Порушення лексичної сторони мовлення спостерігається в:

- ✓ Бідності словникового запасу.
- ✓ Сильній протилежності активного та пасивного словникового запасу.
- ✓ Помилковому використанні слів.
- ✓ Численних словесних замінах.
- ✓ Складнощах актуального словника.
- ✓ Недостатньому розвитку смислових зв'язків між словами.

Головними складовими корекції лексичної складової мовлення можна виділити: вміння узагальнювати слова на різних рівнях лексичної системи; робота над лексико-змістовими особливостями мовлення, лексичною системністю; розвиток розуміння та навичок вживати у мовленні сталі словосполучення.

Засвоєння різних видів узагальнень є ключовим елементом формування лексико-семантичної сторони мовлення дітей молодшого шкільного віку. Навичка узагальнення дає змогу дитині розуміти мовленнєвий матеріал, об'єднувати окремі слова, групи понять та об'єкти.

Під час корекційної роботи над засвоєнням узагальнень розвиток спрямований також на формування навичок систематизації, класифікації та розуміння мовлення.

Вправа: «Посортуй»

Мета: формування вміння групувати слова за схожими та відмінними ознаками.

Інструкція: дитині пропонуються картинки з назвами предметів та ставиться завдання об'єднати предмети та назвати одним словом.

Рисунок 2.28 «Узагальнення»

Вправа: «4-ий зайвий»

Мета: формування навичок узагальнення та розвиток навички будувати логіко-сенсові зв'язки.

Інструкція: дитина повинна серед ряду картинок визначити одну зайву та пояснити чому саме вона.

Рисунок 2.29 «Гра 4-ий зайвий»

Засвоєння значення слова залежно від контексту дає дитині можливість повністю зрозуміти співрозмовника. Для цього завдання корисно виконувати вправи з прослуховування речень, текстів з певним словом та їхній аналіз з метою визначення, як змінюється значення слова.

Наприклад дитині говориться речення: «Твердий, тому що міцний на дотик»; «Твердий, тому що непохитний у переконаннях»; «Твердий, тому що впевнений у собі».

Кожного разу після прочитання тексту дитина з вчителем-логопедом опрацьовує розуміння слова у різному контексті.

Для лексичного розвитку важливим етапом є засвоєння дитиною синонімів, антонімів та багатозначних слів. Під час їхнього засвоєння потрібно звертати увагу дитини як на схожість так і на відмінність між словами.

Засвоєнню розрізнення слів які мають протилежне чи близьке значення сприяють такі завдання, як розуміння тлумачення слів залежно від контексту; побудувати речення з певними словами; підібрати слова з певного ряду слів; змінити певне слово у реченні подібним за значенням чи протилежним.

Засвоєння антонімів у дитини вимагає вміння виділяти у предметах та явищах різні та подібні ознаки. Враховуючи це починати навчання слід з слів, що означають протилежні сенсорні ознаки такі як: твердий-м'який, мокрий-сухий, також легко визначити такі антоніми, як: великий-малий, новий-старий, говорить-мовчить, чорний-білий та багато інших.

Завдання для засвоєння антонімів:

Вправа 1

Завдання: дібрати та записати слова протилежні за значенням.

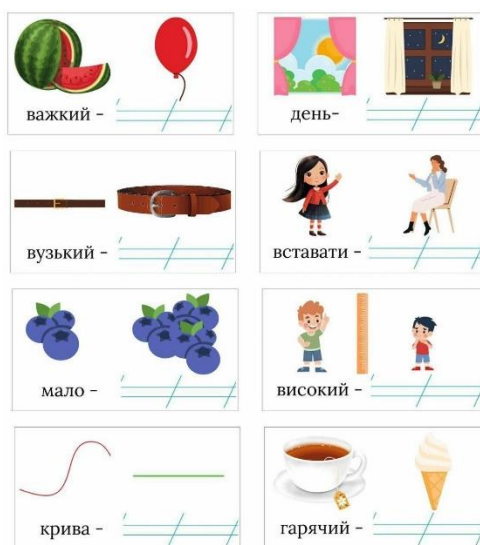

Рисунок 2.30 «Антоніми»

Вправа 2

Завдання: з'єднати протилежні картинки та назвати їх.

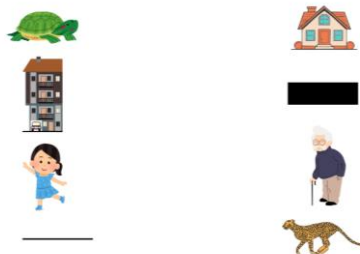

Рисунок 2.31 «З'єднай»

Вправа 3

Завдання: діти повинні підібрати антонім, щоб правильно закінчити речення.

Зимою холодно, а літом - _____

Жираф високий, а мишка - _____

У день світло, а вночі - _____

Лимон кислий, а полуниця - _____

Завдання для засвоєння синонімів

Для формування у дітей навичок правильно вживати синоніми, розуміти, що різні слова можуть означати одне й те саме слід використовувати вправи на добір схожих слів, співставлення їх понять, пошук слів які матимуть таке саме значення. Починати вивчення синонімів потрібно з роз'яснення дітям про наявність в українській мові слів синонімів, які пишуться по-різному але мають таке саме значення. Представимо декілька вправ:

Вправа 1

Завдання: діти повинні дібрати слова схожі за значенням.

Великий – значний, чималий, величезний.

Іти – крокувати, ступати, прямувати.

Говорити – висловлюватись, казати, базікати.

Сміятись – хихотіти, шкіритись, насміхатись.

Ускладнення – діти повинні до кожного синоніма скласти речення.

Вправа 2

Завдання: вчитель-логопед читає речення, діти повинні замінити виділене слово синонімом.

Мама купила **багато** цукерок (безліч, чимало, багацько).

Учні **побігли** на урок (кинулись, поспішили, помчали).

Олег **радів** подарунку (тішився, веселився, утішався).

На стіл **поставили** посуд (поклали, клали, ставили).

Вправа 3

Завдання: вибрати у поданому реченні серед декількох слів одне, що найкраще підходить по контексту.

Вітер у полі (дує, продуває, повіває) – дує.

Сонце (світить, горить, блимає) на небі – світить.

У кімнаті було (тихо, мовчки, спокійно) – тихо .

Завдання для засвоєння понять багатозначних слів

Під час цього етапу корекції діти розуміють, що одне слово може мати декілька значень. Мета цього етапу пояснити дитині зміст слів залежно від контексту, у якому воно вживається.

Спочатку дітям слід вивчити найуживаніше значення слова, візьмемо до прикладу слово «іти» - «дитина іде», залежно від ситуації можна сказати «іде фільм», найскладніше для розуміння є переносне значення, наприклад – «іде час».

Для ефективної корекційної роботи слід використовувати слова, які надають опис дії, предмета чи ознаки: говорить, іде, високий, добрий, ніжка, шапка та інші.

Для легшого розуміння різних значень дітям пропонуються короткі речення чи тексти, у яких є слово, що вживається у різному значенні. Завданням дитини є навчитись знаходити та визначати значення слова у різних випадках.

Вправа 1

Завдання: дитина повинна прослухати чи прочитати речення та пояснити, що означає виділене слово.

У Миколки на столі **ручка**.

Дверна **ручка** відпала.

Дівчинка поранила **ручку**.

Вправа 2

Завдання: дитина повинна дібрати малюнок до речення відповідно контексту.

Хлопчик іде до школи.

У кінотеатрі іде фільм.

За вікном іде дощ.

Рисунок 2.32 «Підбери»

Вправа 3

Завдання: сказати якнайбільше значень до слова КЛЮЧ.

Ключ до дверей, пташиний ключ, скрипковий ключ.

Ускладнення: скласти речення з кожним запропонованим варіантом.

Вправа 4

Завдання: скласти два речення з кожним словом у різному значенні.

Слова: ручка, замок, коса, лист.

Важливим етапом для опанування дітьми зв'язним мовленням, правильною будовою речень, зрозумілим висловлюванням є навчання граматиці.

Вдале засвоєння фонетико-фонематичної та лексико-граматичної сторін мовлення напряду залежить від розвитку складової структури слова. Для того щоб мовлення було чітким, зрозумілим, з правильною вимовою, слід розвивати вміння правильно відтворювати склади у слові, з правильним наголосом та послідовністю. Для дітей молодшого шкільного віку ця навичка має велике значення, оскільки впливає на подальше засвоєння навичок читання та письма.

На цьому етапі корекції головним завданням є в засвоєнні дитиною свідомого відтворення складової структури слова, навичці здійснювати аналіз та синтез слова, що розвиває фонематичний слух та мовленнєвий ритм.

Декілька вправ для розвитку складової структури слова у дітей молодшого шкільного віку.

Вправа 1

Завдання: визначити кількість складів у словах, які говорить вчитель-логопед, плескаючи в долоні.

Собака, планета, виноград, вентиляція

Ускладнення: дитина повинна сама придумати слово на певну кількість складів, наприклад на 2.

Вправа 2

Завдання: ритмічно відстукати олівцем кількість складів у словах.

Рисунок 2.33 «Складова структура слова»

Вправа 3

Завдання: вчитель-логопед говорить слово з помилкою, дитина повинна знайти її та виправити.

Ма-ни-на – малина

Во-ми-ніг – восьминіг

Па-ма-на – панама

Один з найважливіх аспектів навчання граматиці є засвоєння прийменників. Ключовим для вивчення прийменників виступає розуміння простору, враховуючи це першочергове завдання – розвинути просторові відношення, які позначаються прийменниками на, під, за, біля, через.

Спочатку дітям пропонуються завдання для вибору прийменника з двох чи декількох варіантів: Під/у дереві ростуть гриби. Поступово переходячи до вміння самостійно підбирати прийменники, також розвивають вміння узгоджувати їх із потрібним відмінком: Хлопчик гойдається на (гойдалка) – гойдалці.

Вправа 1

Завдання: вибрати зі запропонованих прийменників один.

Куртка висить (на, у) шафі.

Сонце високо (над, біля) річки.

Пташка летить (через, під) міст.

Вправа 2

Завдання: знайти та зіставити картинки, сказати, що, де знаходиться.

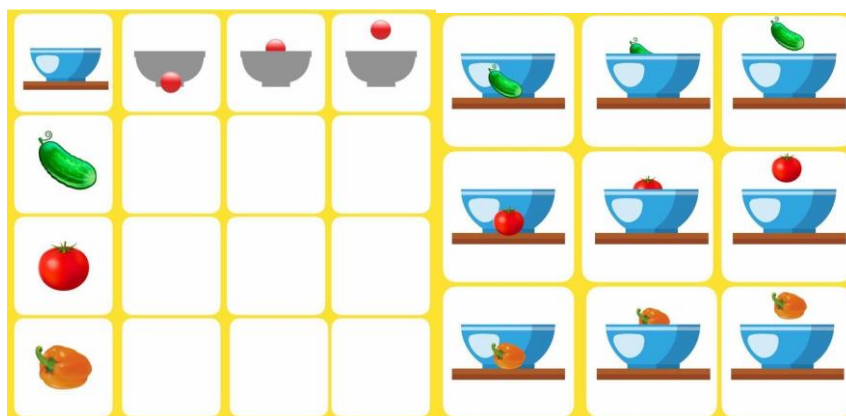

Рисунок 2.34 «Миска»

Вправа 3

Завдання: вставити у реченні на місці пропуску прийменника та поставити іменника у правильній формі.

Книжка лежить ____ (стіл) – книжка лежить на столі.

Квітка росте ____ (вікно).

Машина їде ____ (дорога).

Точність мовленнєвого висловлювання, розуміння кількісних та порядкових відношень забезпечує дитині розуміння числівників, які також впливають на формування логічного мислення та математичних уявлень.

Частими помилками у вживанні числівників є їхній пропуск, не правильне вживання відмінкових форм (три стіл, замість три столи), порушення у вживанні числівника з іменниками.

Враховуючи це корекційна робота включає в себе навчання узгоджувати числівники з іменниками у числі, роді та відмінку; розвиток вживання числівників правильно під час описів, рахування предметів, складання речень; засвоєння правильного використання числівників на письмі та мовленні.

Вправа 1

Завдання: сказати скільки яблук у кожному рядку.

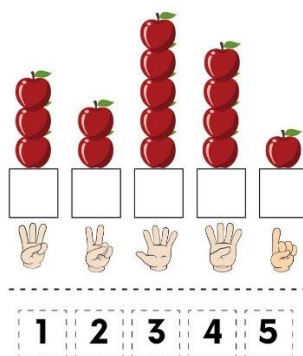

Рисунок 2.35 «Яблука»

Три яблука, два яблука, шість яблук.

Вправа 2

Завдання: порахувати та назвати правильно узгоджуючи кількість предметів на картинці.

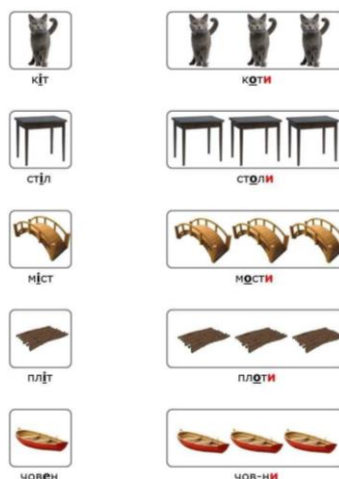

Рисунок 2.36 «Числівники з іменниками»

Кіт – три коти

Стіл – три столи

Ускладнення: дитина повинна скласти речення.

Вправа 3

Завдання: в ігровій формі «купувати» предмети, які вчитель-логопед розклав на столі перед дитиною.

«Я хочу купити два банани та три полуниці».

Вправа 4

Завдання: логопед кладе перед дитиною приклад, вона повинна скласти речення враховуючи його.

$$1 + 3 = 4$$

«Один огірок та три капустини – разом чотири овочі».

Під час вивчення дитиною правильного вживання іменників за родами, відмінками та числами потрібно враховувати такі напрямки роботи:

Розрізнення роду іменників – діти навчаються визначати рід слова чоловічий, жіночий чи середній враховуючи закінчення, зміст та граматичні ознаки.

Формування навички змінювати іменники за відмінками – за допомогою спостереження діти навчаються розрізняти відмінникові форми (чую птаха, летить птаха, годую птаха).

Зіставлення іменників з іншими частинами мови – опанування розуміння зв'язку іменників з числівниками, прикметниками та дієсловами.

Щоб навчитись правильно вживати іменники слід використовувати такі вправи:

Вправа 1

Завдання: дитина повинна провідміняти слова за відмінками.

ВІКНО – вікна – вікну – вікно – вікном – на вікні.

КІТ –

ІВАН –

КВІТКА –

Вправа 2

Завдання: дитина має дібрати відповідний прикметник до іменника та правильно їх узгодити.

Рисунок 2.37. «Який? Яка? Яке?»

Вправа 3

Завдання: завершити речення за вчителем-логопедом, використовуючи правильну відмінкову форму.

Бджола сіла на (квітку).

Учень побіг до (школи).

Автобус зупинився на (зупинці).

Вправа 4

Завдання: виправити помилку у реченні.

Ми зі сестрою читати книгу – ми зі сестрою читаємо книгу.

Олена бігати до магазину – Олена бігла до магазину.

Хлопчик робила уроки – хлопчик робив уроки.

Використовуючи усі запропоновані методики у корекційній роботі з дітьми 7-10 років нам поступово вдалось отримати позитивні результати. Усі діти відвідували заняття двічі на тиждень по 30 хвилин, також ми задавали домашнє завдання, яке усі діти виконували з батьками.

Таким чином з 3 грудня 2025 року по 20 жовтня 2025 року проводячи корекційно-розвивальні роботи в експериментальній групі нам вдалося здобути позитивну динаміку у мовленнєвому розвитку дітей.

Для Евана П. та Нестора З. проводились корекційні заняття з постановки та автоматизації звуку [Р] та [Р']. На початковому етапі була проведено розвиток

артикуляційного апарату та мовленнєвого дихання. Використовувались такі вправи, як: «Вітрило», «Парканчик», «Маляр», «Грибочок», «Гармошка». Та дихальні вправи «Хмаринка», «Фокус».

Евану П. вдалось поставити звук [Р] за 5 занять, після чого почалась автоматизація звуку ізольовано, у складах, словах, реченнях та віршах. Для кращого засвоєння звуку у повсякденному мовленні використовувались завдання у русі, нейровправи, батьки слідували за правильною вимовою вдома. Таким чином запропонована нами програма корекції вдало підійшла для Евана і ми закінчили заняття 30 січня 2025 року. Батьки та Еван були задоволені результатом.

У Нестора З. були труднощі з довгим утримання язика у положенні зверху, тому ми довше відпрацьовували артикуляційну позицію. Виконували крім сталих артикуляційних вправ також вправи на супротив, вправи з додатковою вагою для зміцнення язика. Після вдалої постановки ми почали етап автоматизації звуку [Р] та [Р'] у всіх позиціях поступово. Постійно були на зв'язку з батьками які відмінно дотримувались усіх рекомендацій та працювали вдома. Враховуючи це ми закінчили корекційні заняття 20 лютого 2025 року.

Під час корекційних занять з Яремою К. проводилась робота над постановкою та автоматизацією звуків [Г] та [Р], [Р'], диференціації звуків [Р]-[Л]. Розвинули граматичну сторону мовлення, навчились будувати поширенні речення, використовували вправи для безпомилкового вживання іменників з числівниками та вживання прийменників. Корекційні заняття з Яремою К. були завершені 1 квітня 2025 року.

Заняття з Яном М. були побудовані для постановки та автоматизації звуків [Ш], [Л], [Р]. Оскільки для вимови цих звуків потрібно тримати язик у верхній позиції ми виконували вправи для зміцнення кінчика, боків язика, навчились довго утримувати його за альвеолами. Спочатку ми здійснили постановку та автоматизацію звуку [Ш] та навчились розрізняти на слух звуки [С]-[Ш] та не плутати їх у повсякденному мовленні. Наступним етапом була постановка та автоматизація у всіх позиціях звуку [Л], пізніше звуку [Р].

Одночасно з роботою над автоматизацією звуків відбувався розвиток словникового запасу та робота над граматичною стороною мовлення. Одним з основних завдань над розвитком граматики було навчити дитину правильно вживати числівники. Роботу з Яном було завершено 22 травня 2025 року.

Кіра Г. почала відвідувати заняття маючи звук [Ш] але у побутовому мовленні замінювала його на звук [С], відповідно ми працювали над автоматизацією звука [Ш] та велику увагу приділили розрізненню звуків [С]-[Ш]. Пізніше ми перейшли до постановки звука [Л] та відповідного [Л']. На цьому етапі виникли труднощі з постановкою твердого звука [Л]. Наступний етап був постановка та автоматизація звука [Р]. Водночас відбувалась робота над розвитком словникового запасу та вдосконалення граматичної сторони мовлення. Заняття з Кірою закінчились 3 червня 2025 року.

Заняття з виправлення порушень мовлення Соломія Д. відвідувались двічі на тиждень. Початковим етапом корекції була підготовка м'язів артикуляційного апарату до постановки звуків, розвиток мовленнєвого дихання. Постановку звуків почали зі звука [Л], який Соломія замінювала на звук [В]. Багато уваги було виділено на диференціацію звуків [Л]- [В].

Після автоматизації та диференціації звуків [Л]- [В] ми перейшли до постановки звука [Р]. Артикуляційний апарат вже був підготовлений, оскільки у звуків [Л] та [Р] подібні артикуляційні позиції. Перейшовши одразу до етапу постановки ми використовували вправу «Моторчик», за допомогою якої швидко досягли результату в самостійній вимові звукосполучень [ДР], [ТР]. Після чого автоматизували звук [Р] у всіх позиціях та ввели його у повсякденне мовлення. Заняття з Соломією були завершені 15 травня 2025 року.

Корекційна робота з Макаром С. була найдовшою, ми багато працювали над граматичною стороною мовлення, оскільки під час білінгвізму значно порушується граматики. Через незрозумілість слів була порушена складова структура слова, нам вдалось розвинути її до 14 типу. Збільшували словниковий запас використовуючи картинки, макети предметів, сенсорні ігри.

Спеціально для Макара нами були підібрані дидактичні матеріали та проведені вправи для автоматизації звуку [Ц] та його сталого вживання у мовленні. Також було проведено роботу над постановкою та автоматизацією твердих звуків [Ш] та [Ж], навчились розрізняти на слух звуки [Ш]-[С] та [З]-[Ж] та безпомилково вживати їх у мовленні.

Для подолання горлового звуку [Р] ми витратили найбільше часу. Спочатку виконували артикуляційні вправи для вміння зафіксувати язик у положенні за альвеолами, розвивали мовленнєве дихання. Постановку звуку [Р] здійснювали за допомогою вправ:

«Моторчик» – відкрити широко рот, посміхнулись, язичком швидко стукати за верхніми зубами говорячи «ДДД», під час цього шпателем, зондом чи зондозамінником швидко рухати вправо-ліво під язичком.

«Комарик» – відкрити широко рот, посміхнутись, говорити звук [З] та підіймати язичок догори.

Після постановки звуку спочатку провели автоматизацію з усіма приголосними, потім перейшли до ізольованої автоматизації, у складах, словах та реченнях. Заняття з Макаром відбуваються і досі для точного закріплення вивченого матеріалу.

Отже, підсумовуючи проведення корекційно-розвивальні заняття під час яких відбувалась корекція фонетико-фонематичної та лексико-граматичної сторони мовлення у дітей молодшого шкільного віку можна зробити висновок, що запропонована нами корекційна методика була ефективна, усі поставлені нами цілі були досягнуті. З семи дітей, які відвідували корекційні заняття шість завершили, батьки були задоволені результатами. Водночас у контрольній групі з 10 дітей які відвідували корекційні заняття завершили навчання шестеро, з чотирма дітьми заняття продовжуються.

Наша методика включала систему вправ, націлених на розвиток фонематичного сприймання, покращення звуковимови, збагачення активного словникового запасу, засвоєння граматичних навичок та розвиток зв'язного мовлення.

Наше дослідження підтвердило, що поступова, цілеспрямована корекційно-розвивальна робота є запорукою вдосконалення мовленнєвої компетентності дітей, покращенню фонематичних процесів, вмінню застосовувати у мовленні граматичні структури та загальному мовленнєвому розвитку. Отже, використана методика є ефективною для формування повноцінного мовлення у дітей 6-10-ти років.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі представлено теоретично обґрунтовану та експериментально перевірену методику діагностики та корекції порушень мовленнєвого розвитку дітей молодшого шкільного віку. Проведене дослідження дало змогу підсумувати теоретичні основи, визначити рівень сформованості фонетико-фонематичної та лексико-граматичної сторін мовлення у дітей 6-10 років, також розробити та дослідити ефективність методики корекційно-розвивальної роботи.

У першому розділі – «Науково-теоретичні основи діагностики та корекції порушень мовленнєвого розвитку у дітей молодшого шкільного віку» проаналізовано новітні наукові підходи до дослідження структур, закономірностей і особливостей мовленнєвого розвитку дітей. З'ясовано, що мовлення є складним психолінгвістичним утворенням, що впливає на пізнавальну, комунікативну та регулюючу функцію діяльності дитини. Встановлено, що у дітей молодшого шкільного віку специфічним є активне формування звукової, фонематичної, лексичної та граматичної сторін мовлення, що безперечно впливає на навчальну успішність та соціалізацію.

Другий розділ кваліфікаційної роботи «Методика корекційно-розвивальної роботи з дітьми молодшого шкільного віку з мовленнєвими труднощами» включає в себе зміст та результати експериментального дослідження.

На констатувальному етапі дослідження проведено діагностику сформованості фонетико-фонематичної та лексико-граматичної сторони мовлення у дітей. Використання різноманітних комплексних діагностичних методик дало нам можливість визначити три рівні розвитку мовлення: високий, середній та низький. Отримані результати показали наявність значної кількості дітей, які мають труднощі у фонематичному сприйманні, бідність словникового запасу, порушення граматичної структури мовлення, що показало необхідність проведення корекційно-розвивальної роботи.

Розроблено та перевірено методику, що направлена на розвиток фонематичних процесів, формування словникового запасу, засвоєння граматично правильного мовлення та покращення зв'язного мовлення. Основними принципами занять було системність, послідовність, індивідуалізації, зосередження на збережених функціях та ігровій діяльності. На корекційних заняттях використовувались різноманітні логопедичні вправи такі, як: артикуляційні вправи, завдання для розвитку фонематичного слуху, вправи для автоматизації звуків у різних позиціях, складання речень та невеликих текстів.

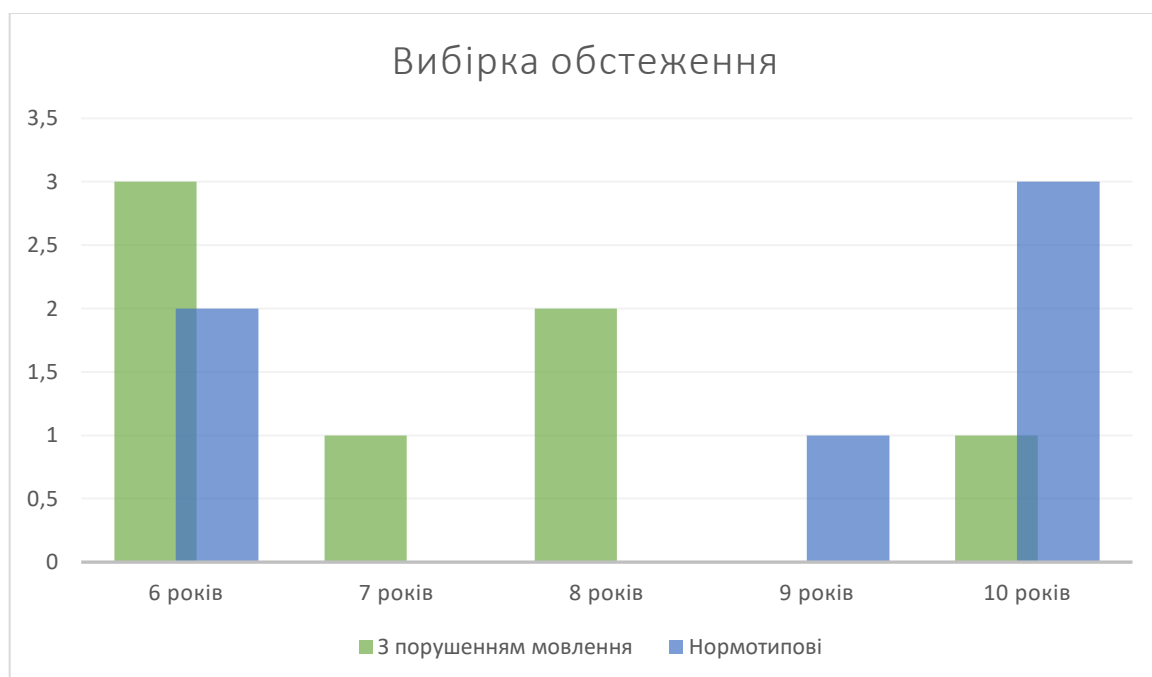
Результати підсумкового етапі експерименту підтвердили ефективність запропонованої методики. У дітей, які входили до експериментальної групи спостерігаються значні покращення у звуковимові, фонематичному сприйманні, збільшення активного словникового запасу, сформувалась навичка будувати граматично правильно речення. Діти які мали низький рівень мовленнєвого розвитку суттєво покращили свої показники, діти які мали високий рівень повністю вдосконалили своє мовлення. Позитивна динаміка була підтверджена якісними та кількісними показниками.

Підсумовуючи результати дослідження, можна сказати, що завдання поставленні до магістерської роботи були виконані.

Отже, здійснене дослідження підтвердило, що вчасна, науково доведена та систематична корекційно-розвивальна робота забезпечує підвищення рівня мовленнєвого розвитку дітей молодшого шкільного віку, позитивно впливає на успішність у навчання, розвиває комунікативні якості та соціальні навички.

ДОДАТКИ:

Додаток А:

Додаток Б

Картка обстеження:

Загальні відомості про дитину та її сім'ю

Прізвище, ім'я дитини: _____

Дата народження: _____

Домашня адреса: _____

Дата вступу до навчального закладу: _____

Інформація про батьків

Мати (ПІБ контактний номер): _____

Батько (ПІБ контактний номер): _____

Скарги батьків: _____

Анамнестичні дані

Наявність нервово-психічних, хронічних соматичних захворювань у батьків, генетичні фактори: _____

Від якої вагітності дитина (аборти, викидні): _____

Перебіг вагітності, стан здоров'я матері: _____

Пологи (дострокові, швидкі, стрімкі, обезводнені; народження у складі двійні, трійні): _____

Стимуляція: _____

Асфіксія: _____

Резус-фактор: _____

Вроджені вади, відмінність в анатомічній будові тіла від норми: _____

Вага новонародженого(-ої), зріст: _____

Коли вперше закричав(-ла): _____

Годування: _____

Початковий етап фізичного розвитку дитини

Фіксує голову (у нормі з 1,5 міс.) _____

Обертається (у нормі з 4 міс.) _____

Сидить (у нормі з 6 міс.) _____

Стоїть (у нормі з 10-11 міс.) _____

Ходить (у нормі з 11-12 міс.) _____

Поява перших зубів (у нормі з 6-8 міс.) _____

Захворювання та перенесення травми: до року _____

_____ ;
після року _____

Ранній мовленнєвий розвиток

Початок гуління: _____

Початок лепету: _____

Поява перших слів (кількість, звуковимова): _____

Формування фразового мовлення: _____

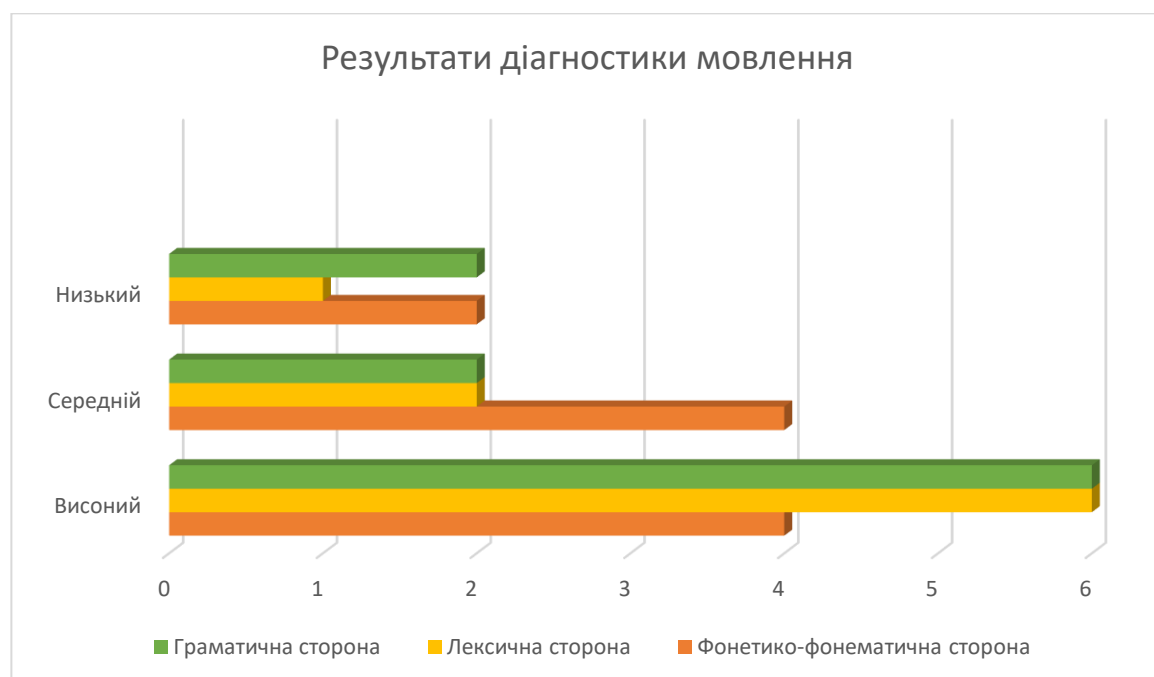
Темп мовлення: _____

Мовне середовище: _____

Чи були перерви під час оволодіння мовленням: _____

Чи відвідували вже заняття з логопедом?: _____

Додаток В

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Аксьонова О., П. Бартенева І. О. Актуальні проблеми логопедії та корекційної педагогіки : навчальний посібник. Київ: Видавничий Дім "Слово", 2022. 350 с.
2. Андрощук К.Е. основні підходи до організації корекційного навчання при порушеннях писемного мовлення URL:<https://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/.pdf?sequence=1> (дата звернення 25.09.2025р.)
3. Богуш А.М. Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика мовленнєвого розвитку дітей. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2011. 672 с.
4. Гаврилова Н.С. Класифікації порушень мовлення. Корекційна педагогіка і психологія. 2012 р. 23 с.
5. Галущенко В. І. Застосування інноваційних логопедичних технологій у корекційній роботі з дітьми з порушеннями мовлення. 2022. 124 с. URL: <https://aqce.com.ua/download/publications/45/42.pdf/> (дата звернення 25.09.2025р.)
6. Глазунова Л. Б. Діагностика лексико-граматичної сторони мовлення дітей молодшого шкільного віку із загальним недорозвитком мовлення. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка, соціальна робота. Вип. 1 (48). 2021. С. 58–63.
7. Голуб Н. О. Корекційна педагогіка: підручник. Київ: Слово, 2020. 384 с.
8. Енциклопедія Сучасної УкраїниURK: <https://esu.com.ua/article-69054> (дата звернення: 21.05.2025р.)
9. Журавльова Л. С. Психолого-педагогічна діагностика мовленнєвого розвитку дітей молодшого шкільного віку: монографія. Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2023. 320 с.
10. Журавльова Л.С. Теоретико-методичні основи застосування логопедичного скринінгу в роботі з молодшими школярами. м.Мелітополь 2019.

116 с. URL: <https://aqce.com.ua/download/publications/540/498.pdf/> (дата звернення: 21.05.2025р.)

11. Заброцький М.М. Основи вікової психології. Навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. 112 с.

12. Ковальська В. О. Роль асистента вчителя у формуванні фонетико-фонематичної компетенції молодших школярів з ООП. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови. 2022. № 15. С. 56–63.

13. Коган О. В. Практика взаємодії з батьками дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному просторі: метод. посіб. Лисичанськ: ТОВ «ФОКСПРИНТ», 2021. 80 с.

14. Колупаєва А. А., Данілавичюте Е. А., Лисенко І. В. Інклюзивна освіта: основи психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами. Київ : Видавнича група «Освіта», 2022. 280 с.

15. Конопляста С.Ю., Сак Т.В. Логопсихологія. Навчальний посібник / за ред. М.К. Шеремет. К.: Знання, 2010. 293 с.

16. Корекційна педагогіка та психологія: зб. наукових праць. К.: НІТУ ім. М. П. Драгоманова, 2004. № 1. С. 3-22.

17. Корніяка О. М. Розвиток мовленнєвої здатності школярів у складі комунікативної культури. Психолінгвістика. Переяслав, 2008. Вип. 2. С. 42–49.

18. Левченко, І. В., Волкова, Г. Л. Логопедія. Т. 1: Теоретичні основи та діагностика мовленнєвих порушень. Київ: Каравела, 2018. 356 с.

19. Миронова С.П. Методика корекційної роботи при порушеннях пізнавальної діяльності : підручник. Кам'янець-Подільський, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2014. 260 с. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/bitstream/handle/123456789/3007/Myronova-S.P.-Metodyka-korektsiinoi-roboty-pry-porushenniakh-piznavalnoi-diialnosti.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 14.10.2025р.)

20. Миронова С.П., Гаврилов О.В., Матвєєва М.П. Основи корекційної педагогіки : навч. посіб. / за заг. ред. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. 2010. 264 с.

21. Новикова-Іванцова Т.М. Корекція звуковимови у дітей. Харків: Ранок, 2010. 128 с.
22. Олійник І., Тищенко Л., Яценюк Л. До питання корекції дисграфії у дітей молодшого шкільного віку. *Поради спеціаліста*. 2022. №3 204с.
23. Рібцун Ю. В. The use of ART therapy in speech correction work with children with special speech needs. Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: Education. Innovation. Practice Vol. 12. №4, 2024.
24. Рібцун Ю. В. Дошкільнятко: корекційно-розвивальна та навчально-виховна робота з дітьми з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення: навч.-метод. посіб. м.Київ, 2014. 238 с.
25. Рібцун Ю. В. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку із ЗНМ: програмно-методичний комплекс. К.: Освіта України, 2011. 29 с.
26. Рібцун Ю. В. Методичні рекомендації щодо формування фонетикофонематичної складової експресивного мовлення молодших дошкільників із ЗНМ. Український логопедичний вісник : зб. наук. пр. Вип. 1. 2010. С. 72–81. [URL:https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/5820/1/%AE.pdf](https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/5820/1/%AE.pdf) (дата звернення 20.10.2025р.)
27. Рібцун Ю. В. Професійний довідник учителя-логопеда дошкільного навчального закладу. Х.: Вид. група «Основа». Серія «Професійний довідник. 2012. 239 с.
28. Самойленко І. О. Система сучасних форм співпраці вчителя-логопеда з батьками у процесі корекційної роботи *Scientific journal «ΛΟΓΟΣ. The art of scientific mind»* №4 June, 2019 [URL:https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/738036.pdf](https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/738036.pdf) (дата звернення 20.10.2025р.)
29. Тарасун В. В., Супрун М. О. Діагностика та корекція фонетико-фонематичного недорозвитку мовлення у дітей. Київ: Ліра-К, 2020. 195 с.

30. Тищенко В. В. Класифікації порушень мовленнєвого розвитку: сучасний стан, протиріччя та шляхи їх усунення. Науковий часопис. *Корекційна педагогіка* УДК 367.37. 2016. URL:

<https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/12732/Tyshchenko72003.pdf?sequence=1> (дата звернення 05.09.2025р.)

31. Трофименко Л. І. Методика формування фонетико-фонематичної компетентності у дітей із порушеннями мовленнєвого розвитку. *Освітній простір*. 2019. № 1 (5). С. 13-144.

32. Трофименко Л.І. Діагностика та корекція загального недорозвитку мовлення у дітей дошкільного віку. Навчально-методичний посібник. м.Київ, 2014. 72 с.

URL:<https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/8723/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D0%BE%D1%81%D1%82.%20%D0%A2%D1%80%D0%BE%D1%84%D0%B8%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%202014.pdf> (дата звернення 15.09.2025р.)

33. Трофименко Л.І. Засвоєння лексико-семантичних мовних явищ дошкільниками із загальним недорозвитком мовлення. *Тенденції розвитку корекційної освіти в Україні: матеріали наук. конф.* Київ, №11. 2008. С.18-22.

34. Харківська А. Арт-техніки у корекційній роботі з дітьми з мовленнєвими порушеннями. *Освіта. Інноватика. Практика*. Том 12. №4. 2024. С.48-52.

URL:https://www.researchgate.net/publication/380240922_ARTTEHNIKI_U_KOR_EKCIJNIJ_ROBOTI_Z_DITMI_Z_MOVLENNEVIMI_PORUSENNAMI (дата звернення 19.10.2025р.)

35. Хома Т. В. Поняття «мови», «мовлення» та «культури мовлення» у науково-лінгвістичній літературі. Серія «*Педагогіка, соціальна робота*». 2014. Вип. 20. С. 257–261.

36. Хоменко С.О. Етіологія мовленнєвих порушень у дітей раннього віку. 2014. 5с.

URL:<https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7726/Homenko.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення 19.10.2025р.)

37. Цегельник Т., Поліщук, В. Роль вчителя-логопеда у психолого-педагогічному супроводі дітей дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення. *Освіта. Інноватика. Практика*, 11(10),2023. 50–55.
<https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol11i10-007> (дата звернення 2.08.2025р.)

38. Чеботарьова О. В., Гладченко І. В., Ярмола Н. А. Основи діагностичної діяльності корекційного педагога в роботі з дітьми з комплексними порушеннями розвитку : метод. реком. Київ : ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2019. 46 с.

39. Чеботарьова О. В., Гладченко І. В., Ярмола Н. А. Основи діагностичної діяльності корекційного педагога в роботі з дітьми з комплексними порушеннями розвитку: методичні рекомендації / Інститут спеціальної педагогіки і психології ім. М. Ярмаченка НАПН України. Київ, 2019. 46с.

URL:<https://ispukr.org.ua/wpcontent/uploads/2019/12/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BDi-%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86i%D1%97-2019-%D0%BE%D1%81%D1%82-%D1%80%D0%B5%D0%B4.pdf> (дата звернення 20.09.2025р.)

40. Черніченко Л. А. Комплексна оцінка розвитку дитини з мовленнєвими порушеннями: навч.-метод. посіб. / МОН України, Уманський держ. пед.ун-т імені Павла Тичини, Ф-т дошкільної та спец. освіти; Умань:Візаві, 2022. 42с. [URL:https://eprints.zu.edu.ua/42840/1/1.pdf](https://eprints.zu.edu.ua/42840/1/1.pdf) (дата звернення 18.11.2025р.)

41. Швець О.І. Клініко-педагогічні методи діагностики та корекції мовленнєвих порушень. м.Кам'янець-Подільський 2011. 77 с.

42. Швець О. М. Формування фонетико-фонематичної системи в дітей з порушеннями мовлення: монографія. Київ: Педагогічна думка, 2022. 228 с.

43. Шевцова Г. Г. Молодший шкільний вік: традиції та інновації в дослідженнях Педагогічні науки: 36. наук. праць. Вип. LXVIII. м. Херсон, ХДУ, 2015. С. 134 – 138.
44. Шульженко Д. І. Сучасні підходи до формування лексико-граматичної компетентності молодших школярів з порушеннями мовлення. Львів : Новий Світ, 2021. 210 с.
45. American Speech-Language-Hearing Association (ASHA). Guidelines for Speech-Language Assessment of Children. ASHA Publications, 2020. 54p.
46. Ebert K. D., & Pham G. Speech and Language Disorders in Children: A Contemporary Review of Assessment and Intervention Approaches. Journal of Communication Disorders, 2021. 14 p.
47. Kamhi A. G., & Catts H. W. Language and Reading Disabilities. 4th ed. Boston: Pearson, 2017. 320p.
48. Owens R. E. Language Development: An Introduction. 10th ed. New York: Pearson, 2020. 624p.
49. Paul R., Norbury C. F., & Gosse C. Language disorders from infancy through adolescence: Assessment & intervention. 5th ed. St. Louis: Mosby-Elsevier, 2023. 860p.
50. Shipley K. G., & McAfee J. G. Assessment in Speech-Language Pathology: A Resource Manual. 6th ed. Boston: Cengage Learning, 2021. 720 p.